

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Madis Ross

ERILISTE HÄÄLETUSVIISIDE MÕJU EUROOPA PARLAMENDI VALIMISTEL
OSALEMISELE

Magistritöö

Juhendaja: Piret Ehin, PhD

Tartu 2023

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 16524

Madis Ross, 15.05.2023

Annotatsioon

Käesoleva magistritöö eesmärk on teada saada, kuidas eriliste hääletusviiside võimaldamine mõjutab Euroopa Parlamendi valimistel osalemist. Eesmärk on seatud, kuna kirjanduses puudub nende mõjude osas üksmeel. Eriliste hääletusviiside uurimine Euroopa Parlamendi valimiste kontekstis on relevantne, kuna võimaldab vaadelda nende mõjusid mitmes riigis toimunud sama tasandi valimistel ning samal ajaperioodil. Samuti on Euroopa Parlamendi valimistel olnud valimisaktiivsus kuni 2019. aasta valimisteni pidevas languses ning eriliste hääletusviiside positiivse mõju korral oleks nende võimaldamine üks lihtsamaid viise, kuidas valimisaktiivsust tõsta saaks. Tööga kaardistatakse ka eriliste hääletusviiside võimaldamine 2004. ning 2019. aasta vahel toimunud Euroopa Parlamendi valimistel, mille jaoks autor viib läbi liikmesriikide valimisseaduste dokumendianalüüsi. Mõjude selgitamiseks viiakse läbi nii kahemõõtmeline- kui ka regressioonanalüüs, millesse on kaasatud lisaks eriliste hääletusviisidele ka kontrollmuutujad, et arvestada teiste võimalike valimisaktiivsust mõjutavate teguritega. Analüüside tulemusel selgub, et posti teel hääletamisel on positiivne mõju valimisaktiivsusele, mis tähendab, et see vähendab valija jaoks arvestataval määral hääletamisega kaasnevat kulusid ning mõjutab lõplikku otsust valimistel osaleda. Lisaks posti teel hääletamisele on suur mõju valimisaktiivsusele ka kontrollmuutujatel, eriti suurt mõju omas kohustusliku hääletamise rakendamine. Samas ilmnes teiste eriliste hääletusviiside puhul kahemõõtmelisest analüüsist negatiivne või olematu korrelatsioon ning regressioonanalüüsis ei olnud need statistiliselt olulised. Seetõttu ei saa küll järeldada, et kõikidel eristel hääletusviisidel on kindlasti mõju valimisaktiivsusele, kuid samas ei saa ka väita, et statistilist olulisust mitteomanud viisidel mõju ei ole – käesolevas töös kasutatud andmete põhjal kõikide viiside osas järeldusi lihtsalt teha ei saa.

Abstract

The purpose of this master's thesis is to examine how enabling special voting arrangements affects participation in European Parliament elections. This purpose comes from a lack of consensus in the literature regarding the effects that these arrangements have on voter turnout. The study of special voting methods in the context of European Parliament elections is relevant, as it allows to observe their effects in elections of the same order which are being held in several countries during the same time period. Also, voter turnout in the European Parliament elections has been in constant decline until the 2019 elections, and if special voting methods have a positive effect, enabling them would be one of the easiest ways to increase voter turnout. The thesis also maps the availability of special voting arrangements in the European Parliament elections held between 2004 and 2019, for which the author conducts a document analysis of the election laws of the member states. In order to clarify the effects, both bivariate and regression analysis are carried out, in which, in addition to special voting methods, control variables are also included in order to take into account possible other factors affecting voter turnout. As a result of the analyses, it turns out that postal voting has a positive effect on voter turnout, which means that it significantly reduces the costs associated with voting and influences the final decision of the voter to participate in the elections. In addition to postal voting, control variables also have a large impact on turnout, especially the implementation of mandatory voting. At the same time, in the case of other special voting methods, the two-dimensional analysis showed a negative or non-existent correlation, and they were not statistically significant in the regression analysis. Therefore, it cannot be concluded that all special voting methods definitely have an effect on voter turnout. At the same time, it cannot be claimed that the methods which did not have statistical significance in the regression analysis do not have an effect at all - conclusions on the effects of all voting arrangements cannot be drawn based on the data used in this thesis.

Sisukord

Sissejuhatus	6
1. Teoreetiline raamistik – Ratsionaalne valik	9
1.1 Ratsionaalse valiku teooria	9
1.2 Juurdepääsetavus ja erilised hääletusviisid.....	12
2. Metodoloogia ja andmed	20
2.1 Juhtumite valik.....	20
2.2 Meetodid ja andmed	21
3. Analüüs ja järeldused	26
3.1 Kirjeldav statistika ja kahemõõtmeline analüüs.....	26
3.2 Regressioonanalüüs.....	40
3.3 Järeldused.....	42
Kokkuvõte.....	45
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	49
Lisa 1. Muutujate operatsionaliseerimine	55
Lisa 2. Valimisaktiivsus liikmesriikides	56
Lisa 3. Eriliste hääletusviiside võimaldamine EP valimistel 2019. aasta valimiste seisuga	59
Lisa 4. Valimisaktiivsus ning usaldus institutsioonide vastu	66
Lisa 5. Regressioonimudel ilma kontrollmuutujateta.....	68
Lisa 6. Regressioonimudel kõikide kontrollmuutujatega.....	69
Lisa 7. Lõplik regressioonimudel.....	70
Lisa 8. Ramsey's RESET test.....	71
Lisa 9. White's test.....	72
Lisa 10. Doornik-Hansen test.....	73
Lisa 11. VIF test	74

Sissejuhatus

Langeva valimisaktiivsuse ning ka haavatavamatele ühiskonnagruppidele hääletamise võimaldamise tagamise kontekstis on maailma demokraatiates üha rohkem tähelepanu saamas valimiste juurdepääsetavuse küsimus. Valimiste juurdepääsetavus näitab seda, kui lihtne või raske on valijal valimistel osaleda ning see sõltub mitmest asjaolust nagu näiteks valimisjaoskonna kaugus valijast, selle füüsiline juurdepääsetavus, hääletamise protsessi ajaline kulu ning arusaadavus. Otsitud on tasakaalu, kuidas muuta valimistel osalemine valijaskonnale võimalikult mugavaks ja lihtsaks, samas ohverdamata valimiste aususe ning usaldusvääruse printsiipe. Juurdepääsetavus võib tekitada probleeme valimistel osalemisele mitmel tasandil, mis varieeruvad väikestest ebamugavustest kuni olukorrani, kus arvestava hulga valijate jaoks hääletamas käimine on kas võimatu või piisavalt raskendatud, et valija otsustab valima mitte minna. See toob endaga kaasa valimisaktiivsuse languse, mis omakorda tähendab valitud erakondadele ja kandidaatidele nõrgemat mandaati, sest toetust on saadud väiksemalt hulgalt valijatelt. Kuna juurdepääsetavust mõjutavad mitmed asjaolud, siis on ka juurdepääsetavuse parandamiseks olemas erinevad lahendused. Antud töö keskendub teiste lahenduste osas andmete piiratud olemasolu tõttu just erilistele hääletusviisidele (edaspidi ka EHV). EHV on definitsiooni järgi valimiste korraldusviis, mis võimaldab valijal hääletada muul viisil kui valimispäeval kindlaks määratud valimisjaoskonnas füüsiliselt kohal viibides. EHV-de alla kuuluvad näiteks posti teel või volikirja (*proxy vote*) alusel hääletamine, e- ning eelvalimised, mobiilsed hääletuskastid (*mobile ballot boxes*) ja välisesinduses hääletamine. Nii võimaldatakse valimistel osalemine neile, kelle jaoks on füüsiline kohalolek kindlas jaoskonnas kindlal päeval teatud põhjusel võimatu või mittesobiv ja kes ei saa seetõttu oma häält anda.¹ Samuti pakuvad mitmed EHV-d ka kogu valijaskonnale alternatiivseid ning potentsiaalselt mugavamaid võimalusi hääletamiseks.

Töö uurimisprobleemiks on üksmeele puudumine kirjanduses, kuidas EHV-d täpsemalt valimisaktiivsust mõjutavad. Nii mõndagi eelnevalt käsitletud teguritest on varem eraldi uuritud, kuid peamiselt on uuringud läbi viidud Ameerika Ühendriikides (edaspidi ka USA) ning alati pole need uuringud seotud mõjuga valimisaktiivsusele. Veel vähem on seost uuritud Euroopa Liidu (edaspidi ka EL) riikides. Senised uuringud näiteks posti teel hääletamise mõju osas valimisaktiivsusele USA-s, Ühendkuningriigis (edaspidi UK) ning Šveitsis on jõudnud

---

¹ International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Special Voting Arrangements. Kättesaadav: <https://www.idea.int/data-tools/data/special-voting-arrangements>.

väga erinevate tulemusteni, kuna posti teel hääletamist on rakendatud erinevate tasandite valimistel ning varieeruvusi on olnud ka uuringute all olnud ajaperioodide pikkuses, mis on omakorda toonud erinevaid tulemusi.² Kirjanduses on seega lünk, mis vajab täitmist. Antud töö uurib EHV-de mõju valimistel osalemisele Euroopa Parlamendi (edaspidi ka EP) valimiste kontekstis, mis võimaldab nende mõju valimisaktiivsusele vaadelda sarnase taseme valimistel ning sarnasel ajaperioodil. Valimisaktiivsust mõjutavate tegurite uurimine on tähtis igas demokraatias – kõrge valimisaktiivsus (vähemalt riikides, kus pole põhjust kahtlustada reaalselt valimispettust) näitab kodanike usaldust ning kaasatust demokraatlikku protsessi. Erinevused valimistele juurdepääsetavuse osas on ka selgelt olemas, kuna kasvõi mingis versioonis eriliste hääletusviiside võimaldamises on liikmesriikide vahel suured varieeruvused – mõne liikmesriigi puhul on samaaegselt kasutusel mitu EHV-d, samas kui mõnes liikmesriigis on ainult üks. Ühtegi erilist hääletusviisi ei kasuta aga kõik liikmesriigid.

Euroopa Liidus on kodanike demokraatliku kaasatuse küsimus pidevalt aktuaalne, kuna juba mitukümmend aastat on EL-ile ette heidetud demokraatia defitsiiti. Euroopa Parlament on ainuke otsevalitav Euroopa Liidu institutsioon ja seega kõige selgem vastuargument defitsiidi olemasolule; samuti on EP ka viimastel aastakümnetel olnud pidevalt kodanike poolt kõige usaldatum EL-i institutsioon.³ Kui liikmesriikide oleks võimalik tõsta EP valimiste valimisaktiivsust, siis näitaks see EL-i veelgi suuremat kodanike kaasatust ning demokraatlikku usaldusväarsust. Suurem valimisaktiivsus võiks seega ka tugevdada Euroopa Parlamendi positsiooni teiste institutsioonide seas ning annaks potentsiaalselt juurde selle mõjuvõimule. Mida rohkem EP Euroopa Liidu tegevustes rolli mängib, seda rohkem on seega ka kodanikud otseselt EL-i tegevust mõjutavad. Juurdepääsetavuse parandamine on ka võrdlemisi lihtsasti saavutatav, nii et kui EHV-del on arvestatav mõju valimisaktiivsusele, siis tuleks sellest kindlasti teadlik olla. Tasub ka meeles pidada, et üldises valimisaktiivsuse langemise trendis on tähtis hoida ka regulaarseid valijaid hääletamas ning seega trendi aeglustada. Seetõttu on ka varasematel valimistel regulaarselt osalenud valijate hääletamise võimaluste mugavaks tegemine potentsiaalselt tähtis. Samas on ka märgitud, et esmakordse

---

² James, Toby, S. *Elite Statecraft and Election Administration: Bending the Rules of the Game*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012): lk 49-52. Kättesaadav: <https://tobysjamesdotcom.files.wordpress.com/2019/10/elite-statecraft-and-election-administration-full.pdf>.

³ European Union. Standard Eurobarometer 97 – Summer 2022. (2022): lk 106. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=84578>.

valija jaoks võib halb hääletamise kogemus takistada hääletamisharjumuste tekkimist.⁴ Seega tuleks tagada, et esmakordse valija kogemus on võimalikult positiivne, et tagada uute põlvkondade seas regulaarsete valijate järelkasv.

Selle töö eesmärk on kaardistada eriliste hääletusviiside kasutamist viimase kahekümne aasta jooksul toimunud Euroopa Parlamendi valimistel (2004., 2009., 2014. ja 2019. aastatel toimunud regulaarsed valimised, 2007. aastal toimunud esmavalimised Bulgaarias ja Rumeenias ning 2013. aasta esmavalimised Horvaatias) EL-i liikmesriikides ning teada saada, kuidas eriliste hääletusviiside võimaldamine mõjutab valimisosalust. Töö uurimisküsimuseks on: **„Kuidas mõjutab eriliste hääletusviiside võimaldamine valimisaktiivsust Euroopa Parlamendi valimistel?“** Sellele küsimusele vastamiseks tutvustatakse kõigepealt magistritöö esimeses peatükis valimiskäitumise teooriaid ning spetsiifiliselt ratsionaalse valiku teooriat, mis võimaldab seletada, kuidas juurdepääsetavus võib valija otsuseid hääletamisele mõjutada. Teises peatükis käsitletakse juhtumite valikut, töös kasutatud meetodeid ning andmeid. Magistritöö kolmanda peatüki fookuses on andmete analüüs ning selle järeldused. Magistritöös kasutab autor kaardistamise jaoks dokumendianalüüsi meetodit ning seejärel võimalike seoste leidmiseks ehk uurimisküsimusele vastamiseks regressioonanalüüsi.

---

⁴ Pettigrew, Stephen. „The downstream consequences of long waits: How lines at the precinct depress future turnout,” *Electoral Studies*, volüüm 71, (2021): lk 2. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102188>.

1. Teoreetiline raamistik – Ratsionaalne valik

Käesolev peatükk annab kõigepealt ülevaate ratsionaalse valiku teooriast, et vaadelda põhjuseid, mis mõjutavad valija otsust hääletamisel osaleda. Teises alapeatükis keskendub autor valimiste juurdepääsetavusele, erilistele hääletusviisidele ning nende omavahelistele seostele; seejuures on selles alapeatükis tähelepanu all ka varasemad uuringud, mis on nende omavahelisi seoseid uurinud.

1.1 Ratsionaalse valiku teooria

Valija käitumist on viimase sajandi jooksul proovitud selgitada läbi mitme erineva teooria. Hääletamisel tehtavaid otsuseid mõjutab suur hulk tegureid ning kuigi ühe lähenemisega on võimatu käsitleda absoluutselt kõiki valimiskäitumisega seotud aspekte, on mitmed autorid proovinud siiski vaadelda erinevaid perspektiive valija otsustusprotsessidest valimistega seotud küsimustes.⁵ Seejuures on vaatluse all olnud kaks peamist otsust, mida valija tegema peab – kas üldse valimistel osaleda ning kelle poolt hääletada. Nagu eelnevalt mainitud, siis antud töö keskendub küsimusele, kuidas mõjutab valija otsust valimistel osaleda eriliste hääletusviiside võimaldamine ehk töö vaatepunktist on relevantne teoreetiline lähenemine, mis keskendub esimesele kahest peamisest valija poolt tehtavast otsusest. Suurem osa kirjandusest keskendub just aga küsimusele, mis põhjusel eelistab valija üht kandidaati teisele ning jätab kõrvale valija otsuse valimistel osalemise enda mõistlikkuse osas. Erinevalt teistest läheneb ratsionaalse valiku teooria (RVT) mõlemale küsimusele – nii küsimusele millist kandidaati valija eelistama peaks kui ka sellele, mis mõjutab valija otsust üldse valimistel osaleda. Seejuures mängib RVT käsitluses spetsiifiliselt rolli ka hääletamine kui füüsiline tegevus ning selle mõju valija poolt tehtavale otsusele, mis teeb selle antud töö jaoks väga relevantseks ning on seetõttu ka käesoleva töö aluseks.

Ratsionaalse valiku teooria rakendab majandusteaduses levinud teooriat ratsionaalsest tarbijast demokraatiale ning seega ka valimiste protsessile. Teooria lähtub eeldusest, et inimene oma ratsionaalsuses üritab oma heaolu maksimeerida ning seega eelistab valiku tegemisel seda alternatiivi, mis talle subjektiivselt sel hetkel ning tema parimate teadmiste juures kõige kasulikum tundub.⁶ Valijal on hääletamisel valik erinevate erakondade vahel, kes pakuvad talle

---

⁵ Evans, Jocelyn, A., *J. Voters and Voting*, (London: Sage publications, 2004): lk 39.

⁶ Downs, Anthony. *An Economic Theory of Democracy*, (New York: Harper & Row, 1957): lk 4-5.

nii-öelda teenust valimislubaduste elluviimisega, ning muidugi on ka võimalus mitte hääletada; erakondade eesmärk on saada võimalikult paljud valijad just nende poolt hääletama. RVT järgi teeb valija otsuse hääletada hääletamisega kaasnevate tulude ja kulude suhtest. Kui valimistel osalemise tulud ületavad kulud, siis valija hääletab ning kulude suuremaks osutamisel tuludest või nende võrdseks olemisel valija ei hääleta – see ei annaks talle mingit kasu. Teooriat väljendab Rikeri ning Ordeshooki⁷ poolt kirjapandud valem:

$$R = BP - C$$

, milles R väljendab valija jaoks hääletamisest saadavat kasu; B väljendab erinevust kasus, mille toob kaasa valija poolt eelistatud kandidaadi võit mitte eelistatud kandidaadi üle (neil valijatel, kelle jaoks pole vahet kumb kandidaat võidab, on seega tulud nullis ning kaob mõte valimistel osaleda); P väljendab tõenäosust, et spetsiifilise valija hääl osutub otsustavaks; ning C väljendab valimisel osalemiseks tehtud kulutusi. Hääletamine on seetõttu valija jaoks ratsionaalne tegevus, kui $BP > C$ ehk $R > 0$.⁸

Antud lähenemise puhul ilmneb koheselt probleem valimiste tulude osas, millele vastuse leidmiseks on suurem osa ratsionaalse valiku teooria kirjandusest ka pühendunud. Nimelt mida suuremate osalejate arvuga valimised on, seda väiksema tõenäosusega osutub kindla valija hääl otsustavaks.⁹ See tähendab omakorda, et algse mudeli järgi on suurtel valimistel seega oodatavad valija tulud äärmiselt madalad ning valija jaoks oleks ebaratsionaalne hääletada, kuna selle tegevuse kulud oleksid suuremad. Loogiliselt võttes saab olla ainult kaks lahendust – kas ka hääletamise kulud on väga madalad või on valimistel osalemisel veel tulusid (mida saab omakorda tõlgendada kui valimistel mitteosalemise kuludeks). Kirjanduses on suunatud peamine tähelepanu just viimase seletamisele. Originaalset valemit on valija käitumise seletamiseks näiteks täiendatud vastavalt:

$$R = BP - C + D$$

, milles D on valija kohusetunne või näiteks soov anda oma panus demokraatia säilimisesse.¹⁰ Samuti võib tark valija aru saada, et kui kõik jõuavad samale järeldusele, et nende hääl ei loe

---

⁷ Riker, William, H. ja Ordeshook, Peter, C. „A Theory of the Calculus of Voting,” *The American Political Science Review*, volüüm 62, väljaanne 1 (1968): lk 25. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/1953324>.

⁸ Riker ja Ordeshook. „A Theory of the Calculus of Voting,” lk 25; Aldrich. „Rational Choice and Turnout,” lk 248.

⁹ Downs. *An Economic Theory of Democracy*, lk 266-267.

¹⁰ Riker ja Ordeshook. „A Theory of the Calculus of Voting,” lk 28.

ja seetõttu valima ei lähe, siis võib iga valija häääl olla otsustav. Sellest tekib aga paradoks, kuna tark valija järeldaks, et ka teised valijad võivad samale järeldusele jõuda ning ikkagi osaleda, mis viib tagasi nullpunkti.¹¹ Võimaliku lahendusena on pakutud näiteks ka *minimax* kahetsuse mudelit, mille järgi valimistel mitteosalemine võib tekitada valijas kahetsust, eriti kui valija häääl oleks otsustav olnud, ning selle võimaluse vältimiseks otsustab valija hääletamisel osaleda.¹² Kuna antud töö keskendub aga just hääletamisega seotud kuludele, siis jätab autor tuludega seotud pikema arutluse selleks korraks kõrvale.

Vastupidiselt hääletamisega seostuvatele tuludele on kulude osas kirjandus olnud võrdlemisi üksmeelne ning see küsimus on jäetud pigem tahaplaanile. Kulud on oma olemuselt jäänud käsitlustes võrdlemisi samaks – valija kuludena on pidevalt nähtud kandidaatide ning erakondade kohta informatsiooni saamist ning selle töötlemine, valimise otsuse tegemist, ning valimise kui füüsilise tegevusega seotud kulusid.¹³ Kuigi esialgse mudeli puhul leiti, et hääletamisega seotud kulud võivad olla ka 0, kui valija otsustab mitte hääletada,¹⁴ siis hilisem käsitlus leiab, et ratsionaalse valija otsustusprotsessis on isegi siis kulud. Nullis saaksid kulud olla ainult siis, kui valija poleks valimistest üldse teadlik, mida on tänapäeva ühiskonnas raske ette kujutada. Kui valija on valimistest teadlik, siis isegi kui valijat hääletamine ei huvita ning otsustamisele minevad kulud on nullilähedased, teeb ta ikkagi otsuse valimistel mitte osaleda ning see on iseenesest ikkagi kulu.¹⁵ Valijale, kes kaalub hääletamist, tekivad kulud informatsiooni kogumiseks ning töötlemiseks, kuid need on tal võimalik ära delegeerida näiteks ajakirjandusele ning poliitilistele ekspertidele, kes infot koondavad ning analüüsivad, mistõttu kulud valijale vähenevad.¹⁶ Mida laiemalt valimisi kajastatakse, seda väiksemad on eelduslikult ka informatsiooni kogumise ning töötlemisega kaasnevad kulud.¹⁷ Antud töö jaoks on aga kõige tähtsam hääletamise kui füüsilise tegevusega seonduvad kulud. Nendeks loetakse näiteks ajalised ning füüsilised kulud, mille põhjustab valimisjaoskonda kohale minemine, seal võimalikus järjekorras seismine ning hääletamiseks vajaliku protsessi läbitegemine. Samuti

---

¹¹ Ferejohn, John, A. ja Fiorina, Morris, P. „The Paradox of Not Voting: A Decision Theoretic Analysis,” *The American Political Science Review*, volüüm 68, väljaanne 2, (1974): lk 527. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/1959502>.

¹² Ferejohn ja Morris. „The Paradox of Not Voting: A Decision Theoretic Analysis,” lk 528.

¹³ Geys, Benny. „‘Rational’ Theories of Voter Turnout: A Review,” *Political Studies Review*, volüüm 4 (2006): lk 18. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1111/j.1478-9299.2006.00034.x>.

¹⁴ Riker ja Ordeshook. „A Theory of the Calculus of Voting,” lk 29.

¹⁵ Aldrich. „Rational Choice and Turnout,” lk 250.

¹⁶ Downs. *An Economic Theory of Democracy*, lk 209.

¹⁷ Aldrich. „Rational Choice and Turnout,” lk 262.

kaasnevad mõnede valijate jaoks jaoskonda füüsiliselt kohale minemisega võimalikud rahalised kulud kas transpordi tõttu või töölt puudumise tõttu.¹⁸

Nagu eelnevalt mainitud, on valija otsuse taga hääletada suur hulk tegureid ning neid on püütud selgitada läbi mitme teooria. Ratsionaalse valiku teooria üritab küll anda oma perspektiivi, kuid ei ole kahtlemata veatu. Algse teooriaga välja tulnud probleem, et hääletamine on valija jaoks tavaliselt ebaratsionaalne, on kutsunud esile pika debati, mis siia maani lõplikku lahendust leidnud pole. Igatahes, kuigi valija otsust hääletada võivad mõjutada nii sotsiaalseid kui ka psühholoogilised tegurid, siis on ka hääletamisega kaasnevatel tuludel ning kuludel valija otsusele mõju.¹⁹ Seda hinnangut kinnitab ka järgmine alapeatükk. Valimistel osalemist saab aga vaadelda kui madalate kulude ning madalate tuludega tegevust, mistõttu langetab valija otsuse hääletamise osas marginaalil ehk väiksemgi muutus tegurites võib valija otsust mõjutada.²⁰ Tasub märkida, et RVT-d on ka varem kasutatud Euroopa Parlamendi valimisaktiivsuse tegurite uurimisel, et EP valimiste puhul on suurem osa valijat mõjutavatest teguritest samad, kui riiklike parlamentide valimistel, kuid mõju osutab ka näiteks liikmesriigi netokasum Euroopa Liidu rahadest.²¹ Euroopa Parlamendi valimisi tuleb ka vaadelda kui veelgi väiksemate tuludega valimisi, kui on näiteks riiklike parlamentide valimised. EP valimised on lihtsalt valijaskonnale teisejärgulised (*second-order*), kuna EP võim on riikliku parlamendi omast väiksem ning kuna valijate kohta on vähem esindajaid, mis omakorda tähendab väiksemat võimalust, et valija hääl on otsustav. Seega mängib kulude langetamine EP valimiste kontekstis valija otsuses veelgi suuremat rolli, kuna väiksemad kulud võivad mõjutada EP valimisi märgatavalt rohkem, kui riiklike parlamentide valimisi, sest ka oodatavad tulud on arvestatavamalt väiksemad.²²

1.2 Juurdepääsetavus ja erilised hääletusviisid

Valijatele hääletamise kui füüsilise tegevuse käigus tekkivad kulud näitavad valimiste juurdepääsetavust – mida suuremad on valijale tekkivad kulud, seda halvem on juurdepääsetavus. Seega madalate kulude ning tulude kontekstis võib halvem juurdepääsetavus

---

¹⁸ Downs. *An Economic Theory of Democracy*, lk 265-266.

¹⁹ Mattila, Mikko „Why bother? Determinants of turnout in the European elections,” *Electoral Studies*, volüüm 22, väljaanne 3 (2003): lk 454. Kättesaadav:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261379401000543>.

²⁰ Downs. *An Economic Theory of Democracy*, lk 266; Aldrich. „Rational Choice and Turnout,” lk 264.

²¹ Mattila. „Why bother? Determinants of turnout in the European elections,” lk 466.

²² Mattila. „Why bother? Determinants of turnout in the European elections,” lk 454.

olla määrav, kuna veidigi suuremad kulud võivad arvestatavalt mõjutada valija otsust hääletama minna.²³ Traditsioonilistel valimistel, kui valimised toimuvad kindlal päeval ning valija on kohustatud füüsiliselt jaoskonda kohale minema, mõjutab kulusid hulk arv tegureid. Valimispüha olemasolu määrab näiteks selle, kui suur osa valijaskonnast peab valimispäeval töötama ehk kui palju aega on neil valimistele kui füüsilisele tegevusele pühendada ning kas valimistel osalemine mõjutaks nende sissetulekut. 2003. aastal läbiviidud uuring Euroopa Parlamendi valimiste osas leidis, et riikides kus valimised toimusid nädalavahetusel võttis osa 10% rohkem valijaid, kui riikides kus valimised toimusid tööpäeval.²⁴ Valimisjaoskondade arvust ning asukohtadest tuleneb, kui kaugemale valija peab hääletamiseks liikuma ning kui palju valijaid on ühe jaoskonna kohta ehk kui pikad on potentsiaalselt järjekorrad. USA Marylandi osariigis tehtud uuringu järgi mõjutas jaoskonna kaugus valijast valimisaktiivsust - iga miiliga langes aktiivsus 0.348% ehk kilomeetriga umbes 0.216%. Samas mängis rolli ka asustustihedus – kõige rohkem rolli mängis kaugus just eeslinnades elavatele valijatele (3-5 miili kaugusel kesklinnast) ning äärelinnadest edasi oli aktiivsus veidi kõrgem. Uuringus jõuti järeldusele, et 10% tõus asustustiheduses vähendab aktiivsust 1.85%.²⁵ Bostonis ning Floridas tehtud uuringu järgi vähenes nendes valimisjaoskondades, mis pidid järjekordade tõttu pikemalt lahti olema, valijate arv 0.5% iga lisandunud tunni eest.²⁶ Ajalised kulud on seega tihedalt seotud ka valimispüha olemasoluga, kuna mida kauem hääletamine aega võtab, seda väiksem võimalus on töötaval inimesel valimistel osaleda.

Kuigi RVT kirjanduses on valimisega seotud kulud tihti madalateks nimetatud, siis kindlatele ühiskonnagruppidele võivad traditsiooniliste valimiste kulud olla vastupidi lausa ületamatud. Puuetega või vanematele inimestele võib kujuneda ületamatuks kuluks valimisjaoskonna füüsiline juurdepääsetavus või kui hääletamise protsess on ebaselge või pole arvestatud näiteks nägemispuudega inimestega. Kolme USA valimisi jälginud uuringust selgus, et puuetega inimeste seas oli valimistel osalenute protsent keskmiselt 5.3% väiksem, kui mitte puuetega inimeste seas.²⁷ Kokku 30.1% puuetega inimestest teatasid raskustest erinevate hääletamisega

---

²³ Downs. *An Economic Theory of Democracy*, lk 266; Aldrich. „Rational Choice and Turnout,” lk 264.

²⁴ Mattila. „Why bother? Determinants of turnout in the European elections,” lk 463.

²⁵ Gimpel, James, G. ja Schuknecht, Jason, E. „Political participation and the accessibility of the ballot box,” *Political Geography*, volüüm 22, väljaanne 5, (2003): lk 484-485. Kättesaadav: [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(03\)00029-5](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(03)00029-5).

²⁶ Pettigrew. „The downstream consequences of long waits: How lines at the precinct depress future turnout,” lk 2.

²⁷ Schur, Lisa; Ameri, Mason ja Adya, Meera. „Disability, Voter Turnout, and Polling Place Accessibility,” *Social Science Quarterly*, volüüm 98, väljaanne 5, (2017): lk 1377. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1111/ssqu.12373>.

seotud aspektidega (e.g füüsiline juurdepääsetavus, raskused nägemisel, raskused arusaamisel) võrreldes 8.4% mitte puuetega inimeste seas.²⁸ Valimiste kulud võivad olla ületamatud veel näiteks hooldussektoris töötajatele, kes ei saa oma tööpostilt kindlatel päevadel lahkuda. Samuti on valimispäeval riigist väljaspool olevatel valijatel võimatu osaleda valimistel oma koduriigi valimisjaoskonnas.

Eelkõige kõige haavatavamate ühiskonnagruppide, aga ka juurdepääsetavuse suurendamise eesmärgil on mitmetes riikides kasutusele võetud erilised hääletusviisid, mis võimaldavad valijatel valimistel osaleda väljaspool valimispäeva ning valimisjaoskonda. Nii võimaldatakse valimistel osalemine neile, kelle jaoks on füüsiline kohalolek spetsiifilises jaoskonnas spetsiifilisel päeval teatud põhjusel võimatu või mittesobiv. EHV-de alla kuuluvad näiteks posti teel või volikirja (proxy vote) alusel hääletamine, e- ning eelvalimised, mobiilsed hääletuskastid (mobile ballot boxes) ja välisesinduses hääletamine.²⁹ Ratsionaalse valiku teooria järgi tähendaks EHV-de võimaldamine valimistel, et hääletamise protsessiga kaasnevad kulud väheneksid ning seega hääletamisest saadav kasu valija jaoks valemi järgi ka EHV-ks. See omakorda aga tähendaks, et valija jaoks oleks ratsionaalsem valimistel osaleda ja tõuseks üldine valimisaktiivsus. Seega, mida suuremale hulgale inimestele ning mida pikema ajaperioodi jooksul sellised hääletusviisid võimaldatud on, seda suurem peaks olema inimeste võimalus valimistel osaleda. Kuigi antud viiside võimaldamisel võib olla mõju valija kuludele ka näiteks informatsiooni kogumise vaatepunktist, siis antud töös keskendutakse jällegi ainult kuludele, mis tekivad füüsilisest hääletamise aktist.

---

²⁸ Schur; Ameri ja Adya. „Disability, Voter Turnout, and Polling Place Accessibility,” lk 1380-1381.

²⁹ Asplund, Erik ja teised. „Elections and Covid-19: How special voting arrangements were expanded in 2020.“ *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, 25. veebruar 2021. Kättesaadav: <https://www.idea.int/news-media/news/elections-and-covid-19-how-special-voting-arrangements-were-expanded-2020>.

Tabel 1. Eriliste hääletusviiside omadused

Posti teel hääletamine	<ul style="list-style-type: none"> • Valija saab vormistada oma hääle väljaspool valimisjaoskonda ning valimispäevale eelneval ajal • EHV kasutamiseks võib olla vajalik eelnev registreerumine • Hääletamiseks vajalikud dokumendid saavad posti teel valija aadressile • Valija vormistab oma hääle ning paneb selle seejärel jälle omakorda posti • Vormistamise ajal võib olla vajalik tunnistajate kohalolek, kes kinnitavad allkirjaga, et hääletamine toimus salajaselt • Hääl jõuab seaduses sätestatud ajaks valimistulemuste kokku lugejateni
Füüsiline eelhääletamine	<ul style="list-style-type: none"> • Valija saab anda oma hääle füüsiliselt valimispäevale eelneval ajal • EHV kasutamiseks võib olla vajalik eelnev registreerumine • Valija peab minema füüsiliselt kindlasse asukohta • Valija peab ennast dokumendi alusel identifitseerima ning saab alles seejärel hääletada
Mobiilne hääletuskast	<ul style="list-style-type: none"> • Kindlatele tingimustele vastaval valijal (puudega, vanadus, haigus) võimaldatakse hääletamine kodust või hooldeasutusest • Vajalik valija poolne eelnev kirjalik või suuline palve valimistöötajatele • Füüsiline hääletuskast tuuakse valija juurde seadusandluses sätestatud aegadel • Pärast valija identifitseerimist võimaldatakse tal privaatsetl hääle ära vormistada ning seejärel see hääletuskasti asetada
Välisesinduses hääletamine	<ul style="list-style-type: none"> • Võimaldab välismaal oleval valijal füüsiliselt hääletada • EHV kasutamiseks võib olla vajalik eelnev registreerumine • Valija peab minema füüsiliselt kindlasse asukohta • Valija peab ennast dokumendi alusel identifitseerima ning saab alles seejärel hääletada • Võib toimuda valija koduriigi valimispäevale eelnevalt või samal päeval
Volikirja teel hääletamine	<ul style="list-style-type: none"> • Võimaldab valijal volitada teist usaldusväärset isikut enda eest häält andma • EHV kasutamiseks võib olla vajalik eelnevalt soovi kinnitamine valimistöötajatega • Volituse vormistamise ajal võib olla vajalik ka tunnistajate kohalolek ning nende allkirjad volikirjal • Volitatud isik saab anda hääle valimispäeval (või kui on võimaldatud, siis füüsilise eelhääletamise ajal)
E-hääletamine	<ul style="list-style-type: none"> • Valija saab hääletada arvuti kaudu valimispäevale eelneval perioodil

Allikas: Autori koostatud

Tabelis 1 on esitatud ülevaade eriliste hääletusviiside omadustest ning selle põhjal joonistuvad välja ka nende erinevused, kuid lisaks tasub märkida veel teatud eripärasid. Mõningate riikide

puhul esineb seadusandluses nii-öelda kirja teel hääletamist, mis aga nõuab valijalt näiteks postkontorisse või välisesindusesse minemist, seal ennast dokumendi alusel identifitseerimist ning alles seejärel on valijal võimalik oma hääl vormistada. Kuna sellisel viisil hääletamine ei erine aga oma olemuselt käesolevas töös sätestatud füüsilise eelhääletamise või välisesinduses hääletamise definitsioonidest, siis nendel puhkudel ei loeta posti teel hääletamist võimaldatuks. Kahe liikmesriigi puhul esines ka olukord, mil valimised toimusid kahel järjestikusel päeval ning seetõttu arvestatakse ka neid riike füüsilist eelhääletamist võimaldavaks. Antud töös ei tehta ka eristust selles osas, kas eriliste hääletusviiside kasutamiseks tuleb liikmesriigis eraldi registreerida või mitte ning samuti ei eristada posti ning volikirja teel hääletamise puhul, kas protsessi ajal on vajalik tunnistajate kohalolek.

Erilistel hääletusviisidel on valija kuludele hääletamisel kui füüsilisel protsessil erinevad potentsiaalsed mõjud. Posti teel ning e-hääletamine lubab valijal oma hääle anda vastavalt kas saates valimisedel füüsiliselt valimisjaoskonda kirja teel või läbides valimisprotsess internetiga ühendatud arvutis. Mõlemal puhul saab valija vältida valimispäeval valimisjaoskonda minemist, mis võib langetada kulusid nii ajalises kui ka rahalises mõttes – vältida saab nii valimisjaoskonda liikumisele kui ka näiteks võimalikus järjekorras seismisele kuluvat aega. Samuti on valijal nende viiside läbi võimalik häält anda mitme päeva jooksul, mis võimaldab valida parima sobiva aja ning seeläbi samuti potentsiaalselt kulusid vähendada. Samas tuleb aga märkida, et iga inimese jaoks ei pruugi selliste hääletusviiside võimaldamine kulusid märkimisväärselt alla tuua. Inimestel, kellel pole arvutit, peavad selle laenamise või kasutamise jaoks näiteks raamatukogus ajalist kulu kandma ning võib-olla ka rahalist. Posti teel hääletamine võib samuti nõuda arvestatavat ajalist kulu, kuna kirja füüsiliseks ära saatmiseks tuleb minna postkontorisse või kirjakasti juurde, ning ka rahalist kulu, sest riigid ei pruugi alati valijale kirja saatmisega tekkivaid kulusid hüvitada. Eelhääletamise puhul peab valija küll valimisjaoskonda või alternatiivsesse hääletuspunkti minemiseks vähemalt mingi ajalise ning transpordikulu kandma, kuid sarnaselt e- ning kirja teel hääletamisele võimaldab see valijal valida mitme aja seast kõige sobivama, mis võib omakorda subjektiivselt inimese jaoks kulusid vähendada. Kui mõni eelnevalt mainitud viis on võimaldatud kõikidele valijatele, siis saab seeläbi valimispäeval vähendada valijate koondumist jaoskonda, mis omakorda

teoreetiliselt vähendaks ka järjekordade tekkimise võimalust ning nende pikkust ja seega võimalikke kulusid.³⁰

Kui eelnevad hääletusviisid on mõnikord võimaldatud isegi neile valijaile, kes saaksid valimispäeval valimisjaoskonda kohale tulla, siis volikirja, mobiilse hääletuskasti ning välisesinduses hääletamise viisid on mõeldud just neile, kelle jaoks on füüsiline kohalolek võimatu või arvestatavalt raskendatud kas välismaal viibimise või tervisliku seisundi tõttu. Volikirja alusel hääletamine võimaldab näiteks puudega või reisile mineval inimesel volitada teist inimest enda nimel hääletama. Mobiilsed hääletuskastid võimaldavad puuetega, raskes tervises seisundis või vanematel inimestel hääletada kodus või hooldekodudes. Välisesinduses hääletamine võimaldab hääletamise neile, kes riigist valimispäeval väljas on. Nagu eelnevas lõigus käsitletud viiside puhul, on ka käesolevas lõigus teemaks olevatel viisidel erinevad potentsiaalsed mõjud, kuna need teevad hääletamise protsessi lihtsamaks erineval määral. Volikirjaga hääletamise puhul on valijal vaja leida usaldusväärne isik ning volituste edasi andmine seaduslikult kinnitada, tihti tunnistajate juuresolekul ja allkirjadega. Välisesinduses hääletamise puhul tasub märkida, et see ei pruugi olla samas välismaa linnas, kus valija igapäevaselt elab. Kõigi kolme viisi puhul kaasneb tihtilugu valija jaoks ka teatav administratiivne kulu vastava võimaluse taotlemiseks, mis sõltub vastavalt riikide seadusandluses kehtestatud nõuetele. Arvestada tasub aga asjaoluga, et kuigi mainitud viisid ei vii valija jaoks kulusid nulli, siis objektiivselt võttes on just tervisliku seisundi või välismaal viibivate valijate puhul kulud kõige kõrgemad ning võivad olla lausa ületamatud. Seetõttu võivad alternatiivide puudumisel antud viisid ikkagi piisavalt kulusid vähendada, et valija otsustab valimistel osaleda.

Enamike käsitletud hääletusviiside mõju on küll uuritud, kuid puudub kindel üksmeel. Samuti on keskendunud peamiselt USA-s toimunud valimistele ning väiksemal määral ka kohalikele valimistele Euroopas. Võrdlemisi üksmeelsemad ollakse posti teel hääletamise mõjudele, kui see on ainuke hääletamisviis. UK-s toimunud kohalikel valimistel tõusis aktiivsus ühe katse puhul lausa 137%, kuid USA osariikides läbi viidud uuringud leidsid, et ainult posti teel hääletamine tõstab aktiivsust keskmiselt umbes 3-5%. Samas on aga antud uuringute puhul välja toodud, et tõusu võib mõjutada võimaluse uudsus ning aja jooksul võib see väheneda. Kui posti teel hääletamine on üks võimalus mitmest, siis on täheldatud väiksemat, umbes 2%

---

³⁰ Gronke, Paul; Galanes-Rosenbaum, Eva ja Miller, Peter, A. „Early Voting and Turnout,“ *Political Science & Politics*, volüüm 40, väljaanne 4, (2007): lk 642. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1017/S1049096507071028>.

tõusu.³¹ Eesti e-valimiste puhul on leitud, et see tekitab valijas kergemini harjumust, kui pabervalimised ning kuigi see iseenesest veel valimisaktiivsust ei tõsta, siis on sellel vähemalt valimisaktiivsuse langust peatav mõju.³² Šveitsi e-valimisi jälginud uuringuga selgus, et e-hääletuse võimaluse pakkumine samaaegselt posti ning traditsionaalse hääletamisega tõstab valimisaktiivsust tavaliselt mitte hääletavate ning väiksemal määral ka vahelduva eduga hääletavate valijate seas.³³ Samas on ka USA osariikides tehtud uuringute tulemusel järeldatud, et varasemalt hääletamist lubavatel võimalustel nagu eelhääletamine ning posti teel hääletamine pole märgatavat mõju valimisaktiivsusele. Mõnel juhul on see pikemas perspektiivis isegi aktiivsust langetanud, kuid siin puhul mängib rolli ka see, et valijat ei registreerita automaatselt ning ta võetakse eelhääletamisele võimaldatute nimekirjast välja juba ühtedel valimistel mitteosalemise järgselt.³⁴ Seega tasub arvestada asjaoluga, et kuigi teoreetilise lähenemise järgi peaksid laiemad võimalused hääletamiseks kaasa tooma ka suuremad kasud ja omakorda kõrgema valimisaktiivsuse, siis empiirilistes uuringutes antud küsimuses üksmeelt ei ole. Erinevate hääletusviiside samaaegne võimaldamine ei pruugi ilmtingimata tähendada üldist valimisaktiivsuse tõusu, vaid võib lihtsalt võimaldada juba hääletavale valijale lihtsalt rohkem mugavusi.³⁵

Antud töös püstitatakse eelnevast tulenevalt keskne hüpotees:

H1: Eriliste hääletusviiside võimaldamine seostub valimistel kõrgema valimisaktiivsusega.

ning alahüpoteesid:

H2: Posti teel hääletamise võimaldamine seostub valimistel kõrgema valimisaktiivsusega.

H3: Füüsilise eelhääletamise võimaldamine seostub valimistel kõrgema valimisaktiivsusega.

---

³¹ James, Toby, S. *Elite Statecraft and Election Administration: Bending the Rules of the Game*, lk 34-35; Petitpas, Adrien; Jaquet, Julien, M. ja Sciarini, Pascal. „Does E-Voting matter for turnout, and to whom?“ *Electoral Studies*, volüüm 71, (2021): lk 2. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102245>.

³² Solvak, Mihkel ja Vassil, Kristjan. „Could Internet Voting Halt Declining Electoral Turnout? New Evidence That E-Voting Is Habit Forming,“ *Policy and Internet*, volüüm 10, väljaanne 1, (2018): lk 16-17. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1002/poi3.160>.

³³ Petitpas; Jaquet ja Sciarini. „Does E-Voting matter for turnout, and to whom?“ lk 7.

³⁴ Giammo, Joseph, D. and Brox, Brian, J. „Reducing the Costs of Participation: Are States Getting a Return on Early Voting?“ *Political Research Quarterly*, volüüm 63, väljaanne 2, (2010): lk 300. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/20721491>.

³⁵ Gronke; Galanes-Rosenbaum ja Miller. „Early Voting and Turnout,“ lk 644.

H4: Mobiilse hääletuskasti võimaldamine seostub valimistel kõrgema valimisaktiivsusega.

H5: Välisesinduses hääletamise võimaldamine seostub valimistel kõrgema valimisaktiivsusega.

H6: Volikirja teel hääletamise võimaldamine seostub valimistel kõrgema valimisaktiivsusega.

Töös ei püstitata alahüpoteesi e-valimiste kohta ning seda ei käsitleta järgnevates peatükkides, kuna e-hääletamine oli võimaldatud ainult Eestis alates 2005. aastast ehk see esineb äärmiselt väikesel osal kogu juhtumitest ning seetõttu ei ole statistiliselt vaatest mõtet seda analüüsi kaasata, sest järeldusi teha ei saa.

2. Metodoloogia ja andmed

Selles peatükis käsitletakse esmalt juhtumite valikut ja seejärel kasutatud andmekogumis- ning analüüsimetodeid. Samuti on teise alapeatüki tähelepanu all analüüsid kasutatavad muutujad ja kontrollmuutujad ning nende operatsionaliseerimine.

2.1 Juhtumite valik

Antud töö juhtumi valiku määratleb ära sissejuhatuses käsitletud probleempüstitus ning töö eesmärgid. Töö analüüsitasandiks on riik – kuigi töö uurib rahvusvahelise tasandi institutsiooni valimisi, siis viiakse neid valimisi läbi ikkagi riigi tasandil. Analüüsiühikuks on Euroopa Liidu liikmesriigid erinevatel Euroopa Liidu valimistel (*country-year*). Kuigi eriliste hääletusviiside mõju valimistel osalemisele on küll Euroopas osaliselt uuritud, siis on need uuringud keskendunud peamiselt kohalike omavalitsuste valimistele ning üksikud uuringud parlamendi valimiste osas on toimunud ühe riigi piires. Samuti on informatsioon eriliste hääletusviiside võimaldamise kohta EL-i liikmesriikide seas piiratud. Viimaste aastate jooksul on näiteid EHV-de võimaldamise kaardistamisest nii Euroopa Komisjoni tellimusel kui ka rahvusvaheliste organisatsioonide poolt, kuid mõlemal puhul on keskendutud tol hetkel olemas olevate võimaluste kaardistamisele. Vähem tähelepanu on saanud, kui kaua need EHV-d valijatele võimaldatud ning pikemas ajaraamis kaardistamist tehtud ei ole ehk ei ole võimalik järeldada, mis võimalikud muudatused EHV-de võimaldamises toimunud on.³⁶ Euroopa Parlamendi tellimusel on samuti teatud määral EHV-de võimaldamist kaardistatud ning seda isegi vanemate nagu 2009. aasta EP valimiste osas, kuid andmed on puudulikud ning väga üldised.³⁷ Viimase kahe EP valimiste puhul on EP täpsemalt kaardistatud eriliste hääletusviiside võimalused välisriigis elavatele EL-i kodanikele Euroopa Parlamendi valimistel, kuid ka sel puhul on informatsioon väga pinnapealne.³⁸ Viimase 20 aasta jooksul

---

³⁶ Heinmaa, Thomas. „Special Voting Arrangements (SVAs) in Europe: In-Country Postal, Early, Mobile and Proxy Arrangements in Individual Countries,” *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, 19. oktoober 2020. Kättesaadav: <https://www.idea.int/news-media/news/special-voting-arrangements-SVAs-europe-country-postal-early-mobile-and-proxy>.

³⁷ Lehmann, Wilhelm. The European Elections: EU Legislation, National Provisions and Civic Participation. *European Parliament*, 10. aprill 2014. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET\(2014\)493047](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET(2014)493047); Lehmann, Wilhelm. The European Elections - EU Legislation, National Provisions and Civic Participation. *European Parliament*, 16. veebruar 2009. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET\(2009\)410672](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET(2009)410672).

³⁸ Anosovs, Evarts; Poptcheva, Eva-Maria, Alexandrova ja Sabbati, Giulio. 2014 European elections: national rules. *European Parliament*, 10. aprill 2014. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/LDM_BRI\(2014\)140762](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/LDM_BRI(2014)140762); Dobrova, Alina; Sabbati,

toimunud EP valimiste valik võimaldab seega samaaegselt kaardistada täpsemalt eriliste hääletusviiside võimalused ning samas annab ka võimaluse analüüsida EHV-de võimalikku mõju sarnase tasandi valimistel erinevates riikides ning sarnase ajaraami jooksul. Mainitud eesmärgid määratlevad seega ära juhtumite arvu – 111 valimist. 27s EL-i liikmesriigis (k.a. endises ehk UK-s) on selle aja jooksul toimunud Euroopa Parlamendi valimised neljal ning ühes liikmesriigis kolmel korral.

2.2 Meetodid ja andmed

Antud töö juhtumite hulga tõttu on kasutatavaks andmeanalüüsimeetodiks statistiline andmeanalüüs. Töös on vaatluse all mitme erineva sõltumatu tunnuse (eriliste hääletusvormide) mõju sõltuvale tunnusele (valimisaktiivsus) ning nende vahelist seost hinnatakse mitmese lineaarse regressioonimudeli abil. Kasutatakse vähimruutude meetodit ning mudel näeb välja järgmine:

$$Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_MX_M + \varepsilon$$

, milles Y on sõltuv muutuja ehk valimisaktiivsus; $X_1, X_2, X_3 \dots X_M$ väljendavad sõltumatuid muutujaid ehk erilisi hääletusviise; kordaja b_0 on vabaliige, mis näitab sõltuva muutuja väärtust, kui sõltumatud muutujad on nullväärtusega; regressioonikordajad ($b_1, b_2, b_3 \dots b_M$) väljendavad oodatavat muutust sõltuvas muutujas nende vastava sõltumatu muutuja ($X_1, X_2, X_3 \dots X_M$) muutumisel ühe ühiku võrra, kui kõigi teiste sõltumatute tunnuste väärtus jääb samaks; ning ε väljendab mudeli viga ehk prognoosijääki. Vähimruutude meetodil leitakse regressioonikordajad, mis annavad võimalikult väikse vea mudeliga ennustatud ning vaatlustel saadud tegelike väärtuste erinevuste vahel.³⁹ Saadud mudeli sobivuse ja tähtsuse hindamiseks viiakse läbi järgnevad statistilised testid: Ramsey's RESET test, White's test, Doornik-Hanseni test ning VIF test. Regressioonanalüüs on ka üks peamisi kasutatud meetodeid EHV-de mõju hindamisel valimisaktiivsusele.⁴⁰ Mudeli läbiviimiseks kasutati statistikatarkvara *gretl*.

Käesolevas töös on sõltuvaks muutujaks valijate osalemine liikmesriikides vaadeldavatel EP valimistel, mille indikaator on valimisaktiivsuse protsent. Sõltumatuteks muutujateks on

---

Giulio ja Sgueo, Gianluca. 2019 European elections: National rules. *European Parliament*, 11. aprill 2019. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2018\)623556](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2018)623556).

³⁹ Tooding, Liina-Mai. *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. (Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2015): lk 246-247, 253-255.

⁴⁰ Kasutatud näiteks eelnevalt antud töös kajastatud uuringutes Gronke, Galanes-Rosenbaumi ja Milleri, Petitpase, Jaquet' ja Sciarini; ning Gimpeli ja Schuknechti poolt.

erilised hääletusviisid. Seega indikaatoriks on kas postiga-, volikirjaga-, välisesinduses-, eelhääletamine või mobiilsed hääletuskastid on riigis lubatud või ei. Samas on erinevate liikmesriikide puhul ka varieeruvused nagu kui pikalt kindel hääletamise viis lubatud on või kellele ühiskonnast hääletamine võimaldatud on. Vastavalt andmete olemasolule on töös kasutusel olevad tunnused esitatud arvtunnustena või järjestiktunnustena. Muutuja esitatakse arvtunnusena, mis näitab seda mitme päeva jooksul on vastav hääletusviis valijale võimaldatud, kui vajalikud andmed on selgelt kõikide liikmesriikide puhul eristatavad. Kui olemasolevad andmed ei võimalda hääletusviisi võimaldamise ajalist pikkust kõikides liikmesriikides eristada, siis esitatakse muutuja järjestiktunnusena, mille puhul eristatakse, kas hääletamine on võimaldatud kogu valijaskonnale; ainult mingile osale valijaskonnast; või pole üldse võimaldatud. Kõikide muutujate, samuti järgnevates lõikudes käsitletud kontrollmuutujate, operatsionaliseerimist vaatleb tabel lisas 1.

Erilised hääletusviisid pole aga ainus tegur, mis valijate hääletama minemist mõjutab ning regressioonmudelid tuleb arvestada seetõttu ka teiste muutujatega. Seetõttu tuleb regressioonanalüüsis kaasata ka kontrollmuutujad, et tagada mudeli võimalikult suur usaldusväärsus. Joonis 1 toob välja mõned võimalikud Euroopa Parlamendi valimiste valimisaktiivsust riigi tasandil mõjutavad kontrollmuutujad. Hääletamise kohustuslikkus tähendab, et vähemalt hääletamiseks registreerimine on riigis kohustuslik, kuigi seaduseid selles osas ei pruugita jõustada. Automaatne valimistele registreerimine tähendab, et kõik hääletusvõimelised inimesed registreeritakse automaatselt ning eraldi registreerimisele kuluvat aega ei ole.⁴¹ Ühiskonna usaldus Euroopa Liidu ning Euroopa Parlamendi vastu võib samuti mõjutada ka usaldust ning huvi EP valimiste vastu ja seetõttu ka valimisaktiivsust. Ühiskonna usaldus liikmesriigi enda valitsuse vastu võib samuti rolli mängida, kuna valimisi viiakse läbi siiski riigi tasandil.⁴² Valimispäeva olemasolu tähendab, kas valimispäev on pühapäeval või on eraldi riigipäeva, mis võimaldab tavalisele töötajale vaba päeva.⁴³ Füüsiline juurdepääsetavus mõjutab vanurite ning puuetega inimeste ligipääsu valimisjaoskonnale ja eelmine peatükk ka

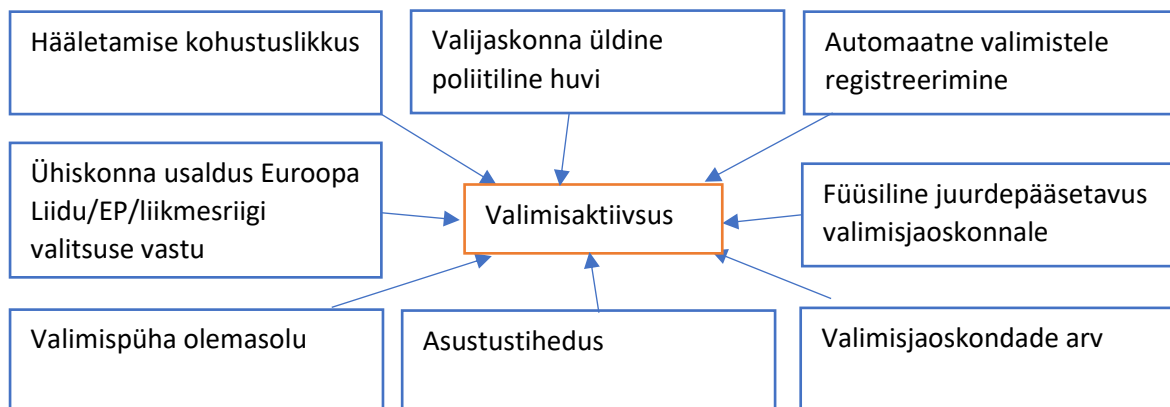
---

⁴¹ Vowles, Jack. „The big picture: turnout at the macro-level“ raamatus *The Routledge Handbook of Elections, Voting Behavior and Public Opinion*; toim. Justin Fisher ja teised, (London: Routledge, 2017): lk 61.

⁴² Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija. „Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout,“ *Comparative European Politics*, volüüm 5 (2007): lk 416. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/31960520_Political_Trust_Satisfaction_and_Voter_Turnout/link/54e3616d0cf2be54da85c3a7/download.

⁴³ Bradfield, Caitlyn ja Johnson, Paul. „The Effect of Making Election Day a Holiday: An Original Survey and a Case Study of French Presidential Elections Applied to the U.S. Voting System,“ *Sigma: Journal of Political and International Studies*, volüüm 34 (2017): lk 25. Kättesaadav: <https://scholarsarchive.byu.edu/sigma/vol34/iss1/4/>.

selle mõju juba käsitles. Valimisjaoskondade arv ning asustustihedus annab aimu, kui kaugele inimene valimiseks minema peab ning kui kaua valimine aega võtta võib.⁴⁴

Joonis 1. Võimalikud valimisaktiivsust mõjutavad tegurid Euroopa Parlamendi valimistel
Allikas: Autori koostatud

Andmete olemasolu puudulikkuse tõttu ei kasutata antud töös kontrollidena eelnevalt mainitud tunnustest valimisjaoskondade arvu, füüsilist juurdepääsetavust, automaatset valimistele registreerimist ning valijaskonna üldist poliitilist huvi. Teised tunnused rakendatakse regressioonanalüüsi sõltumatute muutujatena. Hääletamise kohustuslikkust ning valimispüha olemasolu esitatakse binaarsete tunnustena ehk indikaatoriks on selle olemasolu või puudumine. Siinkohal tasub märkida, et antud töö puhul loetakse hääletamine kohustuslikuks ainult nendes riikides, kus seaduse järgi kaasnes ka valimistel mitteosalemisele karistus ning regressioonanalüüsi ei kaasata neid valimisi, kus seaduse järgi kohustus oli, kuid mitte-hääletamisele tagajärgi seaduse järgi ei olnud. Ühiskonna usaldust Euroopa Liidu, Euroopa Parlamendi ning riiklike valitsuste suhtes esitatakse arvtunnusena, mis näitab, kui suur osa Eurobaromeetris küsitletutest (küsitlustest endast pikemalt allpool) vastavaid institutsioone usaldavad, indikaatoriks on protsent.⁴⁵ Asustustihedus on samuti arvtunnusena ning indikaatoriks on inimeste arv ruutkilomeetri kohta.

Nagu eelnevalt mainitud, on olemasolevad andmed eriliste hääletusviiside kohta Euroopa Liidu liikmesriikides puudulikud ning antud töö läbiviimise jaoks oli vajalik autori poolne primaarallikate läbitöötamine, mis aga see-eest lisab andmete usaldusväärsusele juurde. Andmeid eriliste hääletusviiside olemasolu ning nende valijatele võimaldamise spetsiifika on

⁴⁴ Vowles, Jack. „The big picture: turnout at the macro-level,“ lk 61.

⁴⁵ Kasutatud on andmeid Eurobaromeetritest, mille intervjuud toimusid kas valimistele eelneval, valimiste ajal või vahetult valimistele järgnenud ajal, kuid enne uue EP kokkukutsumist.

määratud riikide valimisseadustes. Autor on EHV-de kaardistamiseks ning vajalike algandmete kogumiseks rakendanud dokumendianalüüsi meetodit. Dokumendianalüüs on süstemaatiline protseduur, mis nõuab dokumentide läbitöötamist andmete interpreteerimiseks.⁴⁶ Andmed omakorda pakuvad konteksti oludele, milles uuringu valim oma otsuseid teeb.⁴⁷ Käesoleva töö puhul tähendab see, et riikide valimisseadused pakuvad autorile konteksti Euroopa Parlamendi valimistel osalevate valijate hääletamisviiside osas. Dokumendianalüüsi protsess järgi toimub esmaselt dokumendi sirvimine, seejärel süvendatult lugemine ning viimasena interpreteerimine, millest saadud andmed saab veel omakorda kodeerida.⁴⁸ Antud töö puhul toimus esmaselt Euroopa Parlamendi valimiste kontekstis tähtsate valimisseaduste sirvimine töö seisukohast relevantsete osade leidmiseks ning kategoriseerimiseks. Seejärel luges autor süvendatult relevantseid osad seadustest ning interpreteerides andmeid, kaardistas EHV-de olemasolu ning nende valijatele võimaldamise üksikasjad, mis olid antud töö puhul relevantseid. Kaardistatud andmed kodeeriti seejärel arvannusteks, et võimaldada statistilist analüüsi. Töös kasutatavad andmed eriliste hääletusviiside osas pärinevad Euroopa Liidu liikmesriikide valimisseadustest.

Kontrollmuutujate osas on andmed saadud mitmest erinevast allikast, mis omakorda kasutavad erinevaid meetodeid. Andmed Euroopa Liidu kodanike usaldusest Euroopa Liidu ning Euroopa Parlamendi suhtes tulenevad Eurobaromeetri uuringutest. Eurobaromeetri uuringutega (täpsemalt Standard Eurobarometer) mõõdetakse igal aastal, tavaliselt kaks korda aastas, Euroopa Liidu ning lisaks veel mõne teiste riikide ja territooriumite elanike arvamusi EL-i ning päevakajaliste teemade osas. Uuringutes kogutakse andmeid läbi nõost-näkku intervjuude, mis viiakse läbi intervjueeritavate koduriikide emakeel(t)es. Uuringus on juhuvalim ning intervjueeritakse vähemalt 1000 inimest alates 15. eluaastast (500 inimest, kui riigi või territooriumi rahvaarv on alla ühe miljoni).⁴⁹ Valimispüha olemasolu uurimiseks tegi autor kindlaks riigid, kus Euroopa Parlamendi valimised ei toimunud nädalavahetustel ja seejärel rakenda nende riikide puhul taas dokumendianalüüsi, et teha kindlaks, kas nendes riikides on nädala sees toimuvatel valimistel määratud valimispüha või mitte. Kohustusliku hääletamise

---

⁴⁶ Bowen, Glenn, A. „Document Analysis as a Qualitative Research Method,” *Qualitative Research Journal* volüüm 9, väljaanne 2, (2009): lk 27. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/240807798_Document_Analysis_as_a_Qualitative_Research_Method.

⁴⁷ Bowen. „Document Analysis as a Qualitative Research Method,” lk 29.

⁴⁸ Bowen. „Document Analysis as a Qualitative Research Method,” lk 32.

⁴⁹ European Union. About Eurobarometer. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer>.

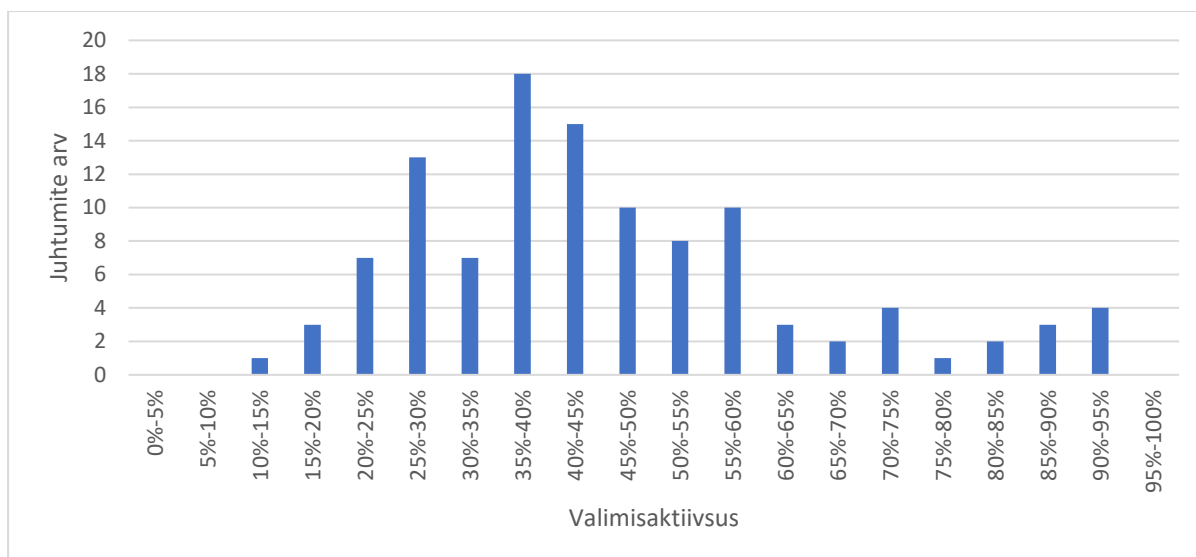
osas on andmeid kogunud rahvusvaheline organisatsioon International Institute for Democracy and Electoral Assistance, samuti läbi dokumendianalüüsi. Andmed sõltumatu muutuja ehk valimisaktiivsuse osas pärinevad Euroopa Parlamendilt, kes on lõplikud hääletamistulemused kogunud omakorda liikmesriikide ametlikult valimisorganilt pärast kõikide häälte lugemist ning valimistulemuste edastamist. Asustustiheduse osas pärinevad andmed Maailmapanga andmebaasist.

3. Analüüs ja järeldused

Käesolevas empiirilises peatükis käsitletakse esmaselt valimisaktiivsust ning vaadeldakse sõltumatute tunnuste seoseid kahemõõtmelise analüüsi läbi. Järgnevalt antakse ülevaade regressioonanalüüsist ning viimasena teeb autor analüüside põhjal järeldusi.

3.1 Kirjeldav statistika ja kahemõõtmeline analüüs

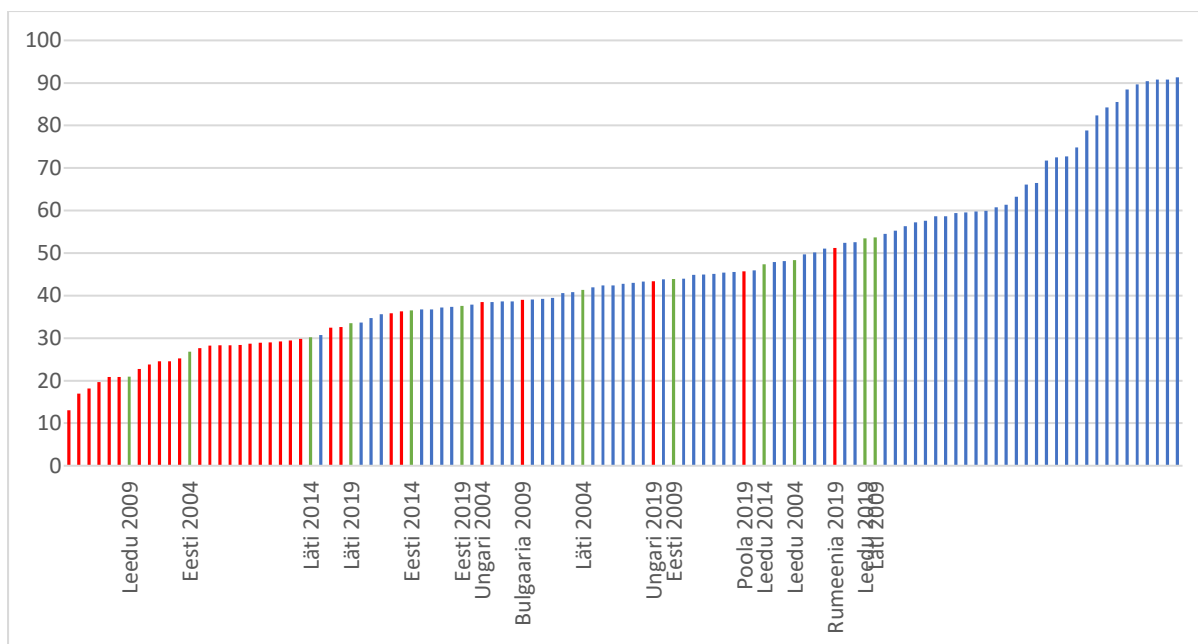
Enne regressioonanalüüsi laskumist tasub kõigepealt vaadata, kuidas uurimise all olevad andmed jaotuvad, et leida võimalikke omavahelisi seoseid muutujate vahel. Esimesena aga vaatleb autor sõltuva muutuja ehk valimisaktiivsuse jaotust vaadeldud valimiste jooksul. 2004.-2019. aasta vahel toimunud Euroopa Parlamendi valimistel olid riikide lõikes väga erinevad tulemused – vaadeldavate valimiste puhul kujunes keskmiseks valimisaktiivsuseks 45.92%, kuid standardhälve oli lausa 18.48%. Mediaan (42.76%) on keskmisele võrdlemisi lähedal, mis osutab pigem võrdsele jaotusele, mida illustreerib ka joonis 2. Kõige kõrgem valimisaktiivsus on järjepidevalt Belgias ja Luksemburgis, kus see on kogu vaadeldud aja jooksul 90% läheduses (keskmiselt vastavalt 89.82% ning 87.98%, mis on selgelt seostatav kohustusliku hääletamise olemasoluga); 2004. aasta Luksemburgi EP valimistel oli ka kõige kõrgem valimisaktiivsus vaadeldud perioodil ehk 91.35%. Üle 70% piiri ületab pidevalt veel ainult Malta, kus on küll märgatav selge langustrend (keskmine 77.17%). Ka Itaalia ja Küpros olid vaadeldava perioodi alguses veel üle 70%, kuid on samuti väga märgatavalt langenud (keskmised 62.48% ning 55.22%). Kõige madalam valimisaktiivsus on kahtlemata Slovakkias, kus 2019. aasta valimised olid esimesed, mis ületasid 20% piiri (keskmine 18.1%); nii riigi kui ka kogu EL-i kõige madalam tulemus vaadeldava perioodi jooksul oli 2014. aastal, kui valimas käis ainult 13.05%. Seega oli vahe kõige kõrgema ja madalama tulemuse vahel lausa 78.3%. Alla 20% oli valimisaktiivsus veel ainult Tšehhis 2014. aasta valimiste puhul, kui see oli 18.2% (keskmine 25.86%).

Joonis 2. Valimisaktiivsuste jaotus vaadeldud EP valimistel
 Allikas: Autori koostatud Euroopa Parlamendi andmete põhjal⁵⁰

Nagu ka jooniselt 3 ilmneb, siis endised idabloki ning Jugoslaavia riigid, mis liitusid EL-ga 2004. aastal ning hiljem, on vaadeldud ajaperioodil palju suurema tõenäosusega Euroopa Parlamendi valimiste valimisaktiivsuste madalamas otsas. Lisaks eelnevalt mainitud Slovakkiale ning Tšehhile on kõige madalamate keskmiste tulemustega veel Horvaatia, Sloveenia ning Poola (keskmised vastavalt 25.31%, 27.54% ning 28.73%). Seejuures on pilt veidi helgem just Balti riikides; eriti Leedus, kus 2009. aasta väga madal aktiivsus paistab olema väga eriskummaline anomaalia ning ka ainuke põhjus, miks Leedu keskmine valimisaktiivsus vaadeldava perioodi jooksul (42.55%) on ainult mõned protsendid parem Läti omast (39.7%) ning mitte kahekohalise numbriga jagu (Eestis 36.21%). Tasub märkida, et vaadeldud valimiste jooksul on kõrgema 50% tulemuste ehk 56 kõige kõrgema valimisaktiivsuse seas ainult 8 tulemust eelnevalt mainitud kategooriasse jaotuvatest riikidest ning ka nendest poolte puhul on tegemist 2019. aasta valimiste tulemustega. Mitte endisest idabloki ning Jugoslaavia riikidest on kõige kehvemaid valimisaktiivsuseid märgata Portugalis ja UK-s (keskmised tulemused vastavalt 34.95% ning 36.5%), kuid näiteks veel nii Hollandi kui ka Soome keskmine valimisaktiivsus vaadeldava perioodi jooksul on madalam (vastavalt 38.82% ja 39.48%), kui sama aja jooksul Lätis ja Leedus. Võrdlemisi napilt on Leedu ees ka Prantsusmaa (keskmine 43.99%).

⁵⁰ European Parliament. 2019 European election results. Kättesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/turnout/>.

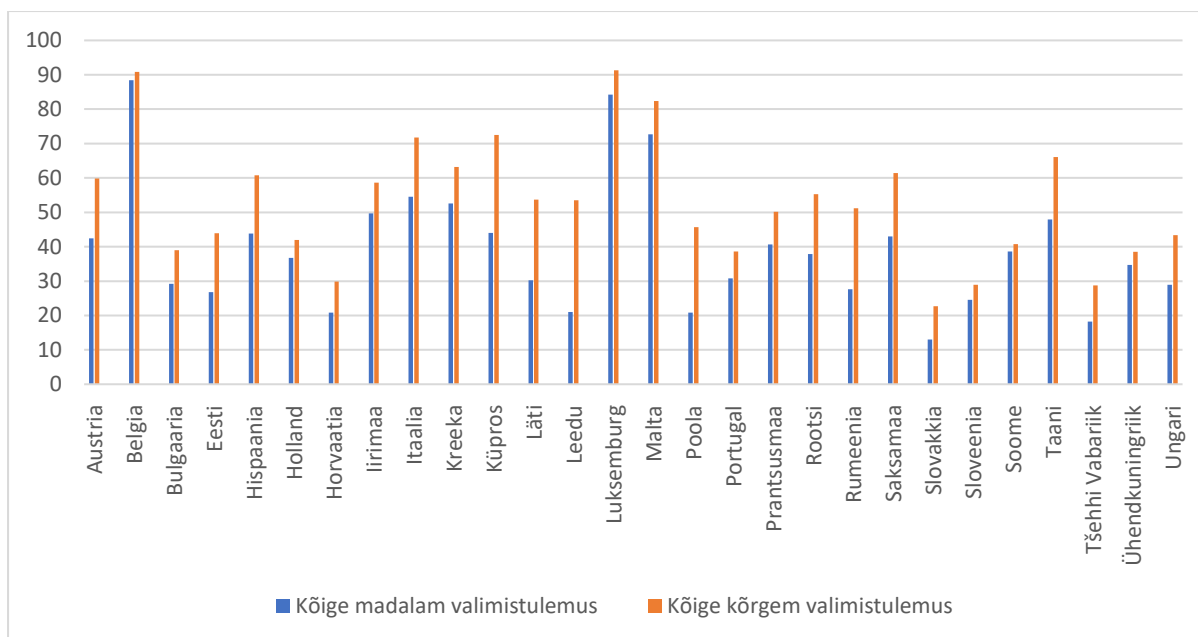
Joonis 3. Valimisaktiivsus EL-s vaadeldud EP valimiste lõikes⁵¹
 Allikas: Autori koostatud Euroopa Parlamendi andmete põhjal⁵²

Suurt varieeruvust aktiivsuses on märgata ka riikide siseselt vaadeldud perioodi lõikes ning seda illustreerib joonis 4. 13s liikmesriigis oli aastate lõikes maksimaalne erinevus alla 10%, 10s liikmesriigis oli maksimaalne erinevus 10-20% vahel, 4s riigis 20-30% vahel ning Leedus oli maksimaalne vahe lausa 32.5%. Kõige selgemini märgatavam muutus on märkimisväärne tõus valimisaktiivsuses mitmes liikmesriigis 2019. aastal, kui see tõusis võrreldes 2014. aasta valimistega 20s liikmesriigis, nendest 7s kahekohalise protsendi jagu (Poolas lausa 21.85%), ning samas langust märganud riikide seas oli muutus maksimaalselt -3.2%. Märkimisväärne tõus toimus paljudel juhtudel just kõige suuremate rahvaarvuga liikmesriikides nagu Poola, Saksamaa, Hispaania, Rumeenia ja Prantsusmaa ning samas langes ainult ühes suure populatsiooniga liikmesriigis, Itaalias. Sellise tõusu najal toimus 2019. aastal esimest korda Euroopa Parlamendi valimiste ajaloos valimisaktiivsuse tõus võrreldes eelmiste valimistega kogu Euroopa Liidu peale; seejuures ka väga märkimisväärne tõus – kogu EL peale tõusis aktiivsus 8.05% ning kokku oli 50.66%. Viimati oli umbes sama kõrge valimisaktiivsus olnud 2000. aasta valimistel (49.51%), kui EL oli ka peaaegu poole väiksem (2004., 2009. ja 2014. aasta üldvalimistel oli keskmine vastavalt 45.47%, 42.97% ning 42.61%).⁵³

⁵¹ Joonisel on infoks eraldi ära märgitud Balti riikide ning endise idabloki ning Jugoslaavia hulka kuuluvate liikmesriikide seas esinenud kõige kõrgemad tulemused. Punasega on märgitud endised idabloki ja Jugoslaavia riigid, rohelisega Balti riigid ning sinisega ülejäänud EL-i liikmesriigid.

⁵² European Parliament. 2019 European election results.

⁵³ European Parliament. 2019 European election results.

Joonis 4. Kõige kõrgemad ning madalamad tulemused liikmesriikides vaadeldud EP valimiste lõikes
Allikas: Autori koostatud Euroopa parlamendi andmete põhjal⁵⁴

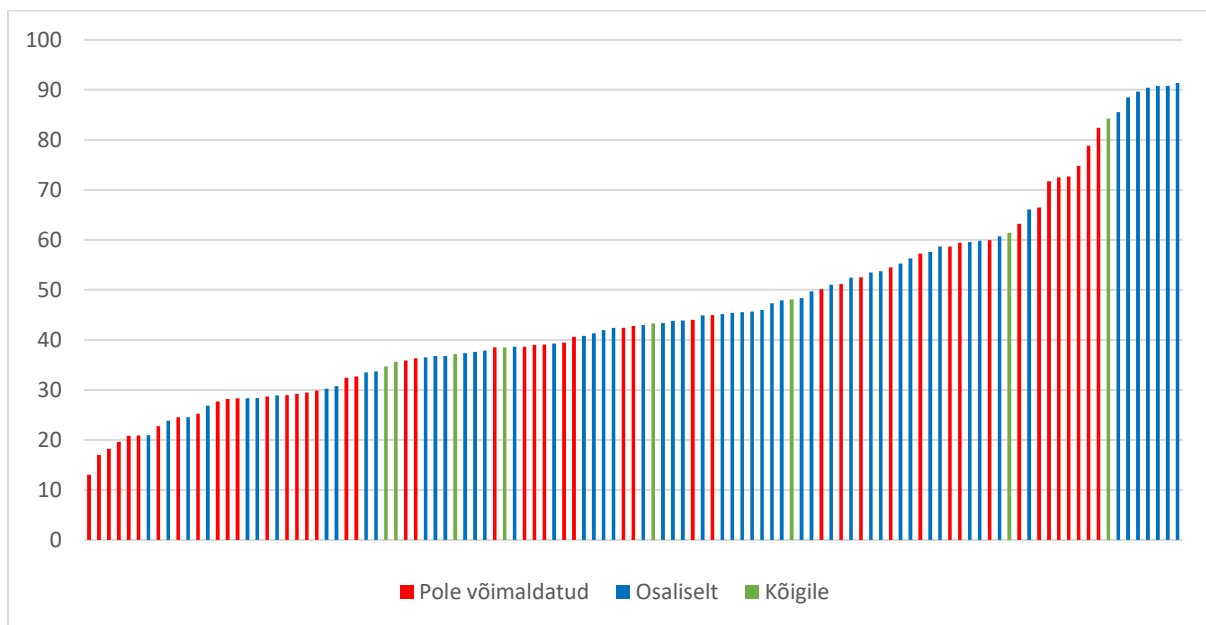
Kui vaadelda muutust valimisaktiivsuses liikmesriikide kaupa (joonised 11-15 lisas 2), siis käsitletavatel aastatel ei joonistu välja selget trendi, mis oleks kehtiv kõikide liikmesriikide jaoks. Pidev tõus valimisaktiivsuses võrreldes eelmiste valimistega toimus vaadeldud perioodi lõikes kolmes riigis (Horvaatia, Rootsi ja Saksamaa), kuid lisaks neile paistab tõusutrend välja joonistuvat veel Prantsusmaal, Austrias ning Taanis; väga väiksel tasemel ka Hollandis, Soomes, Slovakkias ja UK-s. Samas on vaadeldava perioodi jooksul pidevas langustrendis olnud 6 riiki – Iirimaa, Itaalia, Malta, Portugal, Belgia ja Luksemburg. Siin tasub aga muidugi märkida, et kõik peale Portugali olid ka 2004. aastal kõige suurema valimisaktiivsusega riikide seas ning nii Belgias kui ka Luksemburgis on aktiivsuse langemine olnud võrdlemisi väike. Üldise langustrendi võib ära märkida veel Kreekas; samuti oli enne 2019. aasta valimisi trend languse poole ka Ungaris ning Küprosel (teatud määral ka Tšehhis); ning kuigi 2009. aastal tõusis Bulgaarias valimisaktiivsus võrreldes 2004. aastaga, siis järgnevatel kahel valimistel on aktiivsus pidevalt langenud. Seitsme riigi puhul selget trendi välja ei paista.

Posti teel hääletamine

Posti teel hääletamine oli vaadeldud 111st valimistest võimaldatud 64-l korral ehk 57.7% juhtudest. 64-st korrast omakorda kaheksal korral oli see võimaldatud kogu ühiskonnale ilma igasuguste piiranguteta ning 56-l korral ainult kindlatele ühiskonnagruppidele või teatud

⁵⁴ European Parliament. 2019 European election results.

tingimustele vastavatele valijatele nagu näiteks neile, kes teadsid, et ei saa valimispäeval füüsiliselt jaoskonnas olla või kes elavad välismaal. 28-st vaadeldud liikmesriigist 15-s oli posti teel hääletamine kogu vaadeldava perioodi jooksul võimaldatud ning kolmes riigis võeti see viis kasutusele vaadeldud perioodi ajal (Poolas 2014., Soomes ja Ungaris 2019. aastast). 15-st riigis oli see viis võimaldatud terve vaadeldud aja jooksul piiranguteta ainult UK-s, kuigi ka Saksamaal ja Luksemburgis laiendati posti teel hääletamise võimalust kõigile vastavalt 2009. ning 2019. aasta valimisteks; ülejäänud riikide puhul oli see võimaldatud piiratud osale valijaskonnast, kuigi ka nende puhul toimus seadustes mõningaid muudatusi, mida küll joonised ega regressioonanalüüs eraldi ei kajasta. Antud EHV oli vaadeldud perioodi jooksul võimaldatud peamiselt just Lääne- ja Kesk-Euroopa riikides. Riigid, mis vaadeldava perioodi jooksul posti teel hääletamist üldse ei võimaldanud olid peamiselt Lõuna-Euroopast (Itaalia, Malta, Kreeka, Küpros) või kuulusid endise idabloki ja Jugoslaavia riikide hulka (Bulgaaria, Rumeenia, Horvaatia, Slovakkia, Tšehhi); Lääne-Euroopa riikide seast ei võimaldanud posti teel hääletamist ainult Prantsusmaa.

Joonis 5. Posti teel hääletamise võimaluse jaotus valimisaktiivsuse lõikes
Allikas: Autori koostatud autori kogutud ning Euroopa parlamendi andmete põhjal⁵⁵

Joonise 5 visuaalse analüüsiga on märgata, et posti teel hääletamise võimaldamine, kas teatud ühiskonnagruppidele või kogu valijaskonnale, esines väiksel määral vähem nendel valimistel, kus oli madalam valimisaktiivsus. Samas on jaotus ikkagi võrdlemisi ühtlane ning posti teel hääletamist on lubatud nii väga madalate kui ka väga kõrgete valimisaktiivsustega valimistel.

⁵⁵ European Parliament. 2019 European election results.

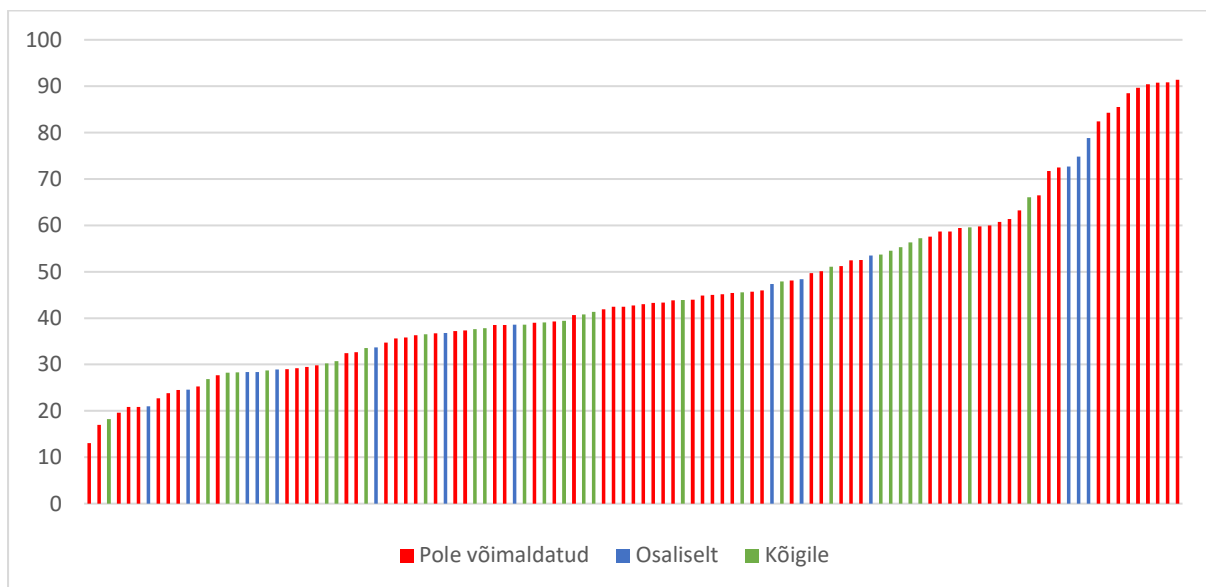
Ka juhtudel, kui see EHV on võimaldatud kogu valijaskonnale, ei ole see tingimata seostatav just kõrgete valimisaktiivsustega. Vaadeldes aga keskmisi tulemusi nendel valimistel, kus postiga hääletamist pole võimaldatud, ning neil, kus see oli võimaldatud osaliselt või täielikult, joonistub erinevus veidi selgemalt välja. Valimistel, kus postiga hääletamine polnud võimaldatud, oli keskmine valimisaktiivsus 42.2%; samas kui osaliselt postiga teel hääletamise võimaldanud valimiste puhul oli see 48.7% ning kõigile võimaldatud valimiste puhul 47.9%. Ka Pearsoni korrelatsioonikordaja näitab nõrka positiivset korrelatsiooni (0.15), kuid sellest ei saa veel kindlasti järeldusi teha.

Tasub ka vaadata vaadeldud perioodi jooksul toimunud seadusemuudatusesse posti teel hääletamise võimaldamises. Selle võimaluse laiendamine kogu ühiskonnale Saksamaal 2009. aastal ning Luksemburgis 2019. aastal ei paista olevat kaasa toonud suurt tõusu valimisaktiivsuses – Saksamaal oli valimisaktiivsuses muutus võrreldes 2004. aastaga +0.27% ning Luksemburgis võrreldes 2014. aastaga toimus üldse vähenemine 1.31%. Poolas 2014. aastal, kui võimaldati puuetega inimestele posti teel hääletamine, toimus samuti eelmise korraga võrreldes langus 0.7%; samas 2019. aastal võimaldati seda ka 75 aastastele ning vanematele ja paralleelselt tõusis valimisaktiivsus 21.85%. Ka Ungaris 2019. aastal, samal ajal kui esimest korda võimaldati posti teel hääletamine välismaal elavatele ungarlastele, toimus arvestatav tõus valimisaktiivsuses ehk 14.39%. Muidugi tasub siinkohal arvestada eelnevalt mainitud asjaoluga, et 2019. aastal oli väga arvestatav tõus peaaegu kolmandikus riikides üle Euroopa ning seetõttu ei saa seda kindlasti posti teel hääletamise laiendamise mõjukuks pidada. Eriti arvestades, et ka Soomes võimaldati 2019. aastal valimiste ajal kõikidele välismaal olevatele valijatele võimalus posti teel hääletada, kuid samal ajal muutus valimisaktiivsus ainult 1.7%. Märkida võib ka, et Leedus kaotati 2009. aasta valimistest alates ära posti teel hääletamise võimalus neile, kes tervislikel põhjustel valimisjaoskonda minna ei saanud ning samaaegselt toimus ka 27.4% langus valimisaktiivsuses, kuid seda ei saa põhjuseks pidada, sest 2014. aastal oli aktiivsus jälle normaliseerunud ning samas muutuseid valimisseadustes vahepealsel perioodil rohkem ei tehtud.

Füüsiline eelhääletamine

Füüsiline eelhääletamine oli vaadeldud 111st valimistest võimaldatud 41-l; nendest omakorda 27-l korral oli see võimaldatud kogu ühiskonnale ilma igasuguste piiranguteta ning 14-l korral ainult kindlatele ühiskonnagruppidele või teatud tingimustele vastavatele valijatele nagu näiteks neile, kes teadsid, et ei saa valimispäeval füüsiliselt jaoskonnas olla. 28-st vaadeldud

liikmesriigist oli füüsiline eelhääletamine kogu vaadeldava perioodi jooksul võimaldatud üheksas liikmesriigis, nendest 6 olid Skandinaavia (k.a Soome) ja Balti riigid ning ülejäänud olid Tšehhi, Sloveenia ning Portugal. Maltal võeti see EHV kasutusele 2009. aastal ning Itaalias vähendati valimiste toimumise päevi kahelt ühele 2014. aastal, mistõttu ei arvestatud Itaaliat enam ka füüsilise eelhääletamisega riikide hulka. Jooniselt 6 selgub, et antud EHV oli veidi rohkem võimaldatud neil valimistel, kus oli pigem madalam valimisaktiivsus ning võrdlemisi vähe nendel valimistel, kus oli väga kõrge tulemus. Ei eristu ka seda, et füüsilise eelhääletamise võimaldamine ainult teatud osale ühiskonnast tähendaks tingimata ka väiksemat valimisaktiivsust, kui juhtudel mil see on võimaldatud kogu ühiskonnale. Keskmiste tulemuste puhul eristub veidi selgemalt välja – valimistel, kus polnud füüsilist eelhääletamist, oli keskmine aktiivsus 47.92%; kus oli osaliselt lubatud, oli keskmine 43.98%; ning kus oli kõigile lubatud, oli 41.73%. Ka Pearsoni korrelatsioonikordaja näitab nõrka negatiivset korrelatsiooni (-0.14), kuid jällegi ei saa veel järeldada, et füüsilise eelhääletamise võimaldamine kindlalt madalamat valimisaktiivsust põhjustab.

Joonis 6. Füüsilise eelhääletamise võimaluse jaotus valimisaktiivsuse lõikes
Allikas: Autori koostatud autori kogutud ning Euroopa parlamendi andmete põhjal⁵⁶

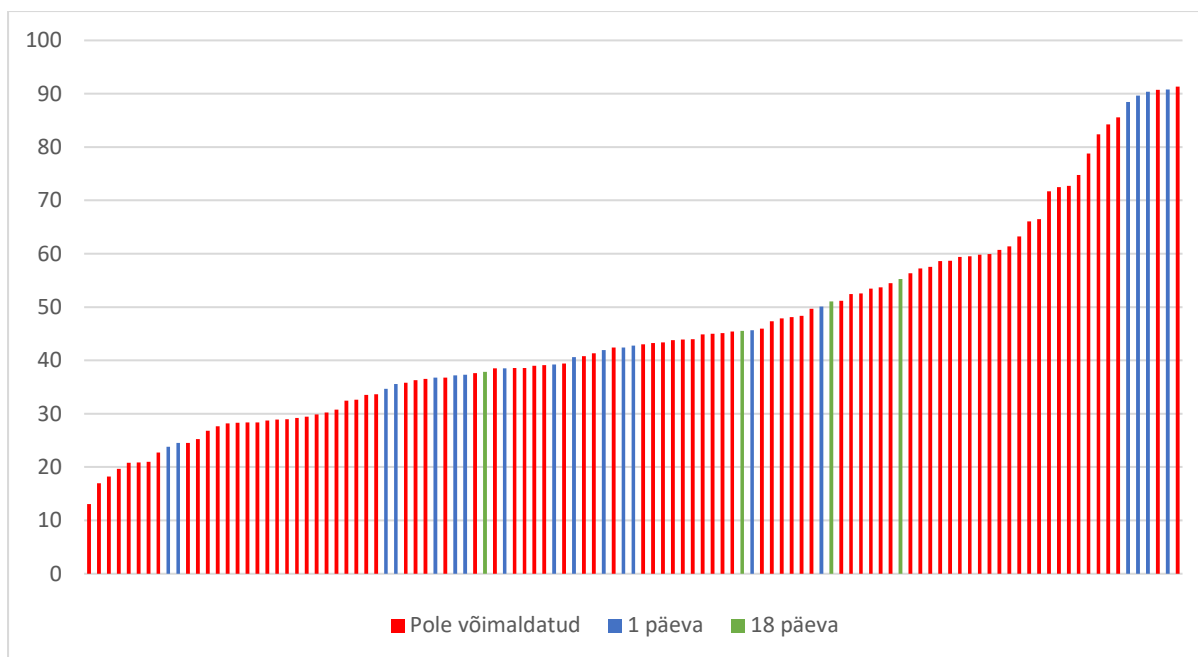
Seadusemuudatustega füüsilise eelhääletamise võimaldamises ei joonistu välja aga selget trendi. Füüsilise eelhääletamise võimaldamine Maltal 2009. aastal käis käsikäes 3.6% langusega valimisaktiivsuses; samuti käis paralleelselt selle EHV laiendamisega veidi suuremale hulgale Portugali ühiskonnast 2014. aastal ning kõigile võimaldamisega 2019. aastal

⁵⁶ European Parliament. 2019 European election results.

kaasas vastavalt 3.1% ning 2.92% langused. Samas valimispäevade arvu vähendamine Itaalias 2014. aastal oli kõrvuti 9.25% langusega valimisaktiivsuses. Kõigi kolme puhul tuleb aga märkida, et tegemist on riikidega, kus olid terve vaadeldava perioodi jooksul langustrendid ning just kõige selgemad ja pidevamad langustrendid. Itaalias oli 9.25% kukkumine aktiivsuses ka märgatavalt suurem, kui langused mis olid 2009. ja 2019. aastal ehk vastavalt 5.25% ja 2.72%.

Volikirja teel hääletamine

Volikirja teel hääletamine oli vaadeldud 111st valimistest võimaldatud 23-l ehk umbes 21%; nendest omakorda 19-l oli hääletamine võimaldatud ainult valimispäeval ning neljal korral (ehk kogu vaadeldud perioodi jooksul Rootsis) oli võimalik volitatud isikult 18 päeva jooksul valimas käia. 28-st vaadeldud liikmesriigist oli volikirja teel hääletamine kogu vaadeldava perioodi jooksul võimaldatud viies liikmesriigis – Belgia, Holland, Prantsusmaa, UK ning Rootsi; 2009. aastast võimaldas seda ka Poola. Antud EHV oli selgelt kõige harvemini esinev ning seetõttu pole selles osas ka palju analüüsida. Joonis 7 visuaalsest analüüsist selgub, et seda esines nii kõrgete kui ka madalate valimisaktiivsustega valimistel, kuid suurem osa jäi võrdlemisi mediaani lähedale. Valimistel, kus volikirja teel hääletamist ei olnud, oli keskmine valimisaktiivsus 45.19%; kus see oli võimalik ühe päeva, oli keskmine 48.98% (samas mediaan oli 40.63%); ning Rootsis ehk kui see oli võimalik 18 päeva, oli 47.43%; Pearsoni korrelatsioonikordaja osutas väga nõrgale, põhimõtteliselt olematule positiivsele korrelatsioonile (0.02). Märkida tasub, et 2009. aastal, kui Poola antud EHV võimaldas, tõusis valimisaktiivsus 3.66%, kuid see on siiski ainuke muudatus antud EHV valimisseadustes vaadeldava perioodi jooksul ning millegagi võrrelda ei ole võimalik.

Joonis 7. Volikirja teel hääletamise võimaluse jaotus valimisaktiivsuse lõikes
Allikas: Autori koostatud autori kogutud ning Euroopa parlamendi andmete põhjal⁵⁷

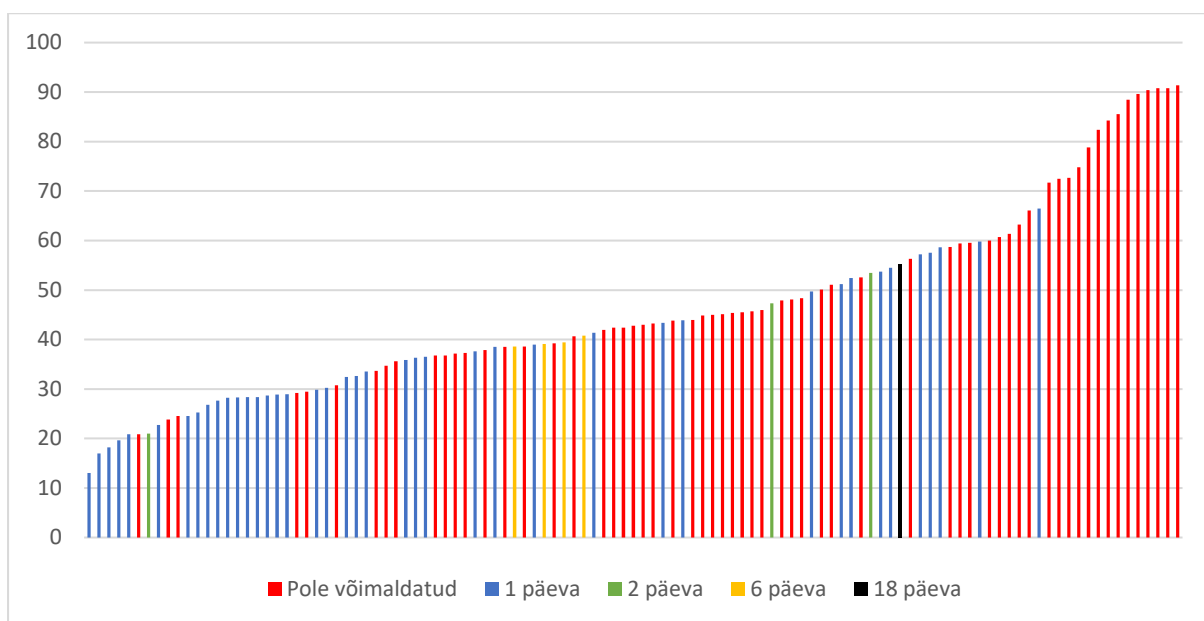
Mobiilne hääletuskast

Mobiilse hääletuskastiga võimaldati hääletamist vaadeldud 111st valimistest 49-l; nendest omakorda 41-l korral võimaldati seda ainult ühel päeval, kolmel korral kahel päeval (Leedu), neljal korral kuuel päeval (Soome) ning ühel korral 18-l päeval (Rootsi). 28-st vaadeldud liikmesriigist üheksas oli mobiilne hääletuskast võimaldatud kõikidel valimistel kogu vaadeldava perioodi jooksul. Samas hakkas seda ajaks jooksul võimaldama veel lausa kuus riiki – Itaalia, Leedu, Bulgaaria ja Rumeenia 2009. aastal; Austria ja Rootsi 2019. aastal. Selgelt on antud võimalus rohkem rakendatud just endise idabloki ja Jugoslaavia riikide seas, kelle seast pole seda kasutusele võtnud ainult Poola, kes võttis samal ajal kasutusse just volikirja teel hääletuse, mis oli suunatud just samale sihtgrupile. Sellesse kategooriasse mitte kuuluvatest riikidest võimaldasid seda terve perioodi jooksul veel ainult Iirimaa ning Soome.

Joonis 8 visuaalsest analüüsist on näha, et mobiilne hääletuskast on võimaldatud rohkem just madalamate valimisaktiivsustega valimistel ning kuigi seda esineb ka kõrgemate valimisaktiivsustega valimiste puhul, siis on see selgelt palju harvemini. Antud EHV puhul on ka märgatav, et kui see on võimaldatud rohkem kui ühe päeva jooksul, siis esineb seda ka tihemini kõrgemate valimisaktiivsusega valimiste puhul. Valimiste keskmised annavad samuti sarnase tulemuse – valimistel, kus polnud mobiilset hääletuskasti võimaldatud, oli keskmine

⁵⁷ European Parliament. 2019 European election results.

aktiivsus 52.81%, samas kui valimistel, kus see oli võimaldatud, oli valimisaktiivsus keskmiselt 37.2%; ka Pearsoni korrelatsioonikordaja näitab nõrka negatiivset korrelatsiooni (-0.1). Vaadeldes seadusemuudatusi mobiilse hääletuskasti võimaldamisel vaadeldud perioodi jooksul, toimuvad muutused valimisaktiivsuses paralleelselt mõlemas suunas. Samaaegselt mobiilse hääletuskasti võimaldamisega Itaalias, Leedus ja Rumeenias 2009. aastal toimus valimisaktiivsuses langus võrreldes eelmiste valimistega vastavalt 5.25%, 27.4% ning 1.8%; samas paralleelselt selle EHV võimaldamisega Bulgaarias 2009. aastal ning Rootsis ja Austrias 2019. aastal, toimus valimisaktiivsuses kasv vastavalt 9.77%, 4.2% ning 14.41%. Soomes võimaldati mobiilse hääletuskastiga valimine ka 2014. aastal veel puuetega inimeste hooldajatele ning paralleelselt sellega toimus valimisaktiivsuses 0.5% kasv.

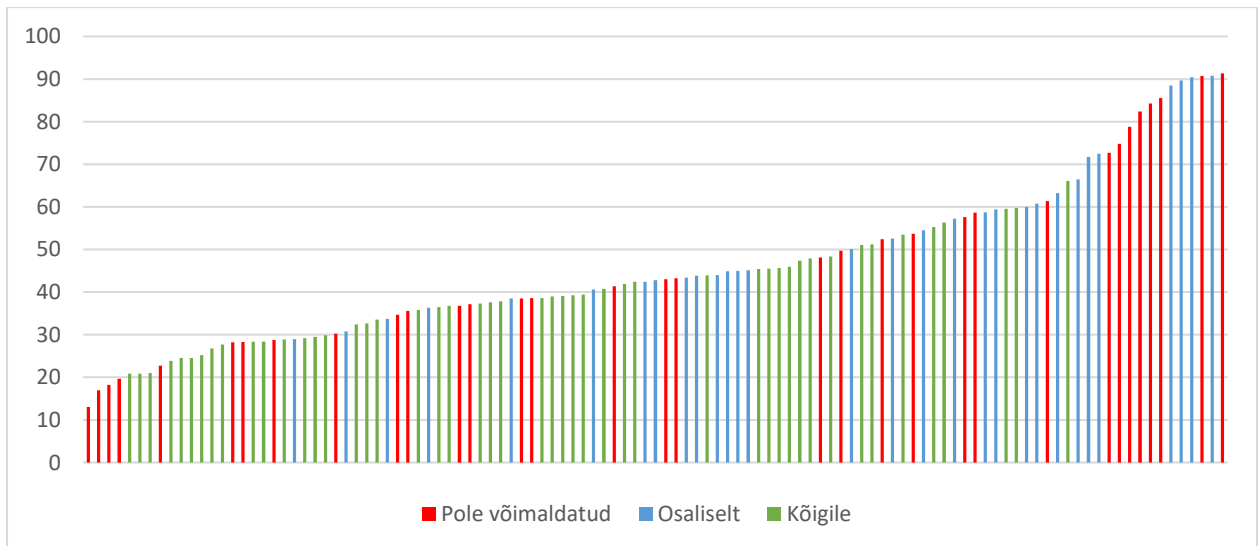
Joonis 8. Mobiilse hääletuskasti läbi hääletamise võimaluse jaotus valimisaktiivsuse lõikes
Allikas: Autori koostatud autori kogutud ning Euroopa parlamendi andmete põhjal⁵⁸

Välisesinduses hääletamine

Välisesinduses hääletamine oli vaadeldud 111st valimistest võimaldatud 78-l; nendest omakorda 48-l korral oli see võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele ilma igasuguste piiranguteta ning 30-l korral oli kehtestatud teatud piirangud, kes saatkonnas valida võib (näiteks kas valida sai ainult teistes EL-i liikmesriikides, ainult ametlikult välismaal registreeritud elanikud või ainult ajutiselt välismaal viibivad valijad). 28-st vaadeldud liikmesriigist 19-s oli välisesinduses hääletamine võimaldatud kogu perioodi jooksul – 12-s riigis piiranguteta ning seitsme puhul piiratud osale võimalikust valijaskonnast. Kahes riigis

⁵⁸ European Parliament. 2019 European election results.

võimaldati välisesinduses hääletamine vaadeldava perioodi jooksul – Lätis võimaldas 2019. aastal kõigile ning Portugal 2014. aastast piirangutega. Kogu vaadeldava perioodi jooksul ei võimaldanud välisesinduses hääletada 7 riiki – Iirimaa, Luksemburg, Malta, Saksamaa, Slovakkia, Tšehhi ning UK. Joonis 9 visuaalne analüüs näitab, et antud EHV võimaldamine on vaadeldud valimiste jooksul valimisaktiivsuse lõikes üpris ühtlaselt jaotunud, kuigi kõrgemate valimisaktiivsuste puhul esineb kõigile võimaldatud välisesinduses hääletamist eristatavalt vähem, kui teisi variante. See ilmestub ka keskmistes – nendel valimistel, kus välisesinduses hääletamine polnud võimalik, oli keskmine valimisaktiivsus 48.4%; nendel, kus oli osaliselt võimaldatud, oli keskmine 54.89%; ning nendel, kus oli kõigile võimaldatud, oli keskmine 38.61%. Pearsoni korrelatsioonikordaja näitas nõrka (samas vaadeldud EHV-dest kõige tugevamat) negatiivset korrelatsiooni ehk -0.25. Seadusemuudatused välisesinduse hääletamise võimaldamise osas Lätis ja Portugalis on samaaegselt olnud erinevas suunas muutustega valimisaktiivsuses – Lätis tõusis 2019. aastal valimisaktiivsus eelmiste valimistega võrreldes 3.29%; samas Portugalis 2014. aastal, kui see EHV võimaldati välismaal teatud tingimustel ajutiselt olevatele valijatele, langes valimisaktiivsus 3.1% ning 2019. aastal, kui seda laiendati ka kõikidele välismaal resideeruvatele valijatele, toimus valimisaktiivsuses samaaegselt langus 2.92%.

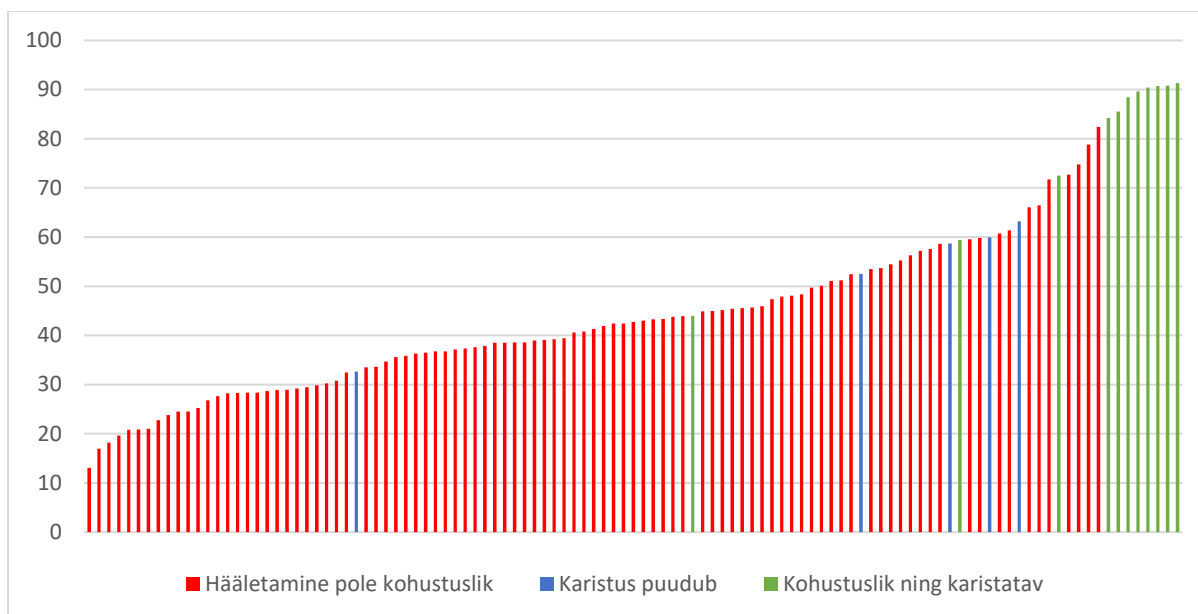

Joonis 9. Välisesinduses hääletamise võimaluse jaotus valimisaktiivsuse lõikes
Allikas: Autori koostatud autori kogutud ning Euroopa parlamendi andmete põhjal⁵⁹

⁵⁹ European Parliament. 2019 European election results.

Kontrollmuutujad

Nagu eelnevates peatükkides mainitud, siis võivad valija otsust hääletama minna mõjutada mitmed tegurid ning seetõttu käsitleb autor ka kahemõõtmelise analüüsi tulemusi kontrollmuutujatega. Valimistel osalemine oli seaduse järgi valijale kohustuslik 16-l valimistel vaatluse all olnud 111-st; nendest omakorda viiel korral aga valimistel mitteosalemisele karistust ei järgnenud. Valijal oli seaduse järgi kohustus valimistel osaleda terve vaadeldud perioodi jooksul Belgias, Luksemburgis ja Kreekas; Küprosel 2019. aasta valimisteks oli kohustuslik hääletamise seadus tühistatud ning Bulgaaria võttis vastava seaduse vastu 2016. aastal ehk 2019. aasta valimisteks. Nii Kreekas kui ka Bulgaarias ei kaasnenud valimistel mitteosalemisele aga vaadeldud perioodi jooksul karistust. Valimistel mitteosalemisele olid seaduse järgi tagajärjed kogu vaadeldava perioodi jooksul Belgias ja Luksemburgis, mis olid ka stabiilselt kõige kõrgema valimisaktiivsusega riigid, ning Küprosel kuni seaduse kaotamiseni. Joonis 10 graafilise analüüsi puhul on märgata, et valimistel, kus hääletamine oli kohustuslik ning eriti kui seaduse järgi järgnes ka valimistel mitte osalemisele karistus, olid valimisaktiivsused kõrged. Keskmiseid vaadates ilmestub samuti selge erinevus – kohustusliku hääletamisega valimistel, kus seaduse järgi on valimistel mitteosalemisele ka üht või teist tüüpi karistus, on keskmine valimisaktiivsus 80.6%; valimistel, kus seadus oli, kuid ei karistanud valijat valimistel mitte osalemise eest, oli keskmine 53.41%; ning kohustusliku hääletamiseta oli 41.5%; ka biseriaalne korrelatsioonikordaja osutab tugevale positiivsele korrelatsioonile (0.62).

Joonis 10. Hääletamise kohustuslikkuse jaotus valimisaktiivsuse lõikes
 Allikas: Autori koostatud IDEA ning Euroopa Parlamendi andmete põhjal⁶⁰

Valimispühal ei toimunud valimised kolmes riigis (Holland, UK ja Iirimaa) ehk 12-l valimisel 111-st ning nende valimiste valimisaktiivsuse keskmine oli ka mõne protsendi võrra väiksem kui nende, kus valimispüha olemas oli – vastavalt 43.3% ja 46.24%; Pearsoni korrelatsioonikordaja osutab väga nõrgale, põhimõtteliselt olematule positiivsele korrelatsioonile (0.05). Ka asustustiheduse puhul näitas Pearsoni korrelatsioonikordaja keskmist positiivset korrelatsiooni (0.42), kuid andmete suure varieeruvuse tõttu ei süvene autor pikemalt antud tegurisse. Valijate usaldusel institutsioonide vastu, eriti EL-i suunas, paistab olevat samuti mõju valimisaktiivsusele. Selgub, et kolmest institutsioonist usaldati vaadeldud valimiste ajal kõige rohkem Euroopa Parlamenti – 111 vaatluse peale usaldas EP-d keskmiselt 52.36% küsitletutest. Veidi väiksemal määral usaldati Euroopa Liitu (keskmiselt 46.76%) ning selgemalt vähem liikmesriigi enda valitsusi (keskmiselt 35.29%). Lisas 4 jooniste 16-18 graafiliselt analüüsilt joonistub välja kõige selgem seos just valimisaktiivsuse ning valijaskonna usalduses liikmesriigi valitsusse ja seda kinnitavad ka Pearsoni korrelatsioonikordajad – EP ning liikmesriigi valitsuse usalduse puhul on keskmine positiivne korrelatsioon valimisaktiivsusega (vastavalt 0.34 ja 0.47) ning Euroopa Liidu usalduse puhul on korrelatsioon nõrgalt positiivne (0.19).

⁶⁰ International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Compulsory voting. Kättesaadav: <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout/compulsory-voting>; European Parliament. 2019 European election results.

Peamised tulemused senisest analüüsist

Vaadeldud perioodi jooksul pole ühtegi riiki, mis ei oleks ühtegi EHV-d rakendanud. Seejuures 2004. aasta EP valimised Maltal olid ainsad vaatluse all olnutest, kus ühtegi EHV-d võimaldatud ei olnud ehk ülejäänud 110-l vaadeldud valimisel oli vähemalt üks EHV võimaldatud. Märkimisväärselt ei pakkunud rohkem kui ühte EHV-d perioodi jooksul Saksamaa, Luksemburg, Slovakkia, Kreeka, Küpros ning Malta, kuigi ka nende puhul oli erinevus selles, mis erilist hääletusviisi võimaldati ning kellele. Mitmete riikide puhul ei tulnud teatud ühiskonnagruppidele vaadeldud perioodi jooksul üldse vastu, kel seetõttu suure tõenäosusega kas valimata jäi või oli see neile arvestatavalt raskem. Slovakkia ei võimaldanud vaadeldava perioodi jooksul valimispäeval välismaal olevatele valijatele üldse võimalust hääle andmiseks; Iirimaa võimaldas seda ainult riigi välisteenistuses olevatele inimestele; Tšehhis toimusid valimised kahel päeval ning Malta võimaldas alates 2009. aastast samuti füüsilisi eelvalimisi, kuid hääletada sai ainult riigis kohapeal, mistõttu alaliselt välismaal elavatele valijatele oli hääletamine selgelt palju suuremate kuludega. Ülejäänud riikide puhul võimaldati vaadeldud perioodi ajal vähemalt üks EHV, mis võimaldas mingil osal valimispäeval välismaal olevatel valijatel kuidagi oma hääl teatavaks teha – kuigi näiteks Itaalia, Bulgaaria ja Kreeka võimaldasid seda ainult EL-i piires. Küpros, Malta ja Kreeka paistavad silma ka sellega, et ei võimaldanud ühelgi korral erilist hääletusviisi nendele valijatele, kes pole füüsiliselt võimalised valimisjaoskonda minema; kõikidel teistel liikmesriikidel oli see-eest vaadeldava perioodi jooksul jällegi vähemalt üks EHV, mis sellise võimaluse andis.

Käesoleva alapeatüki järel on tulemused EHV-de osas kahetised ning kuigi kahemõõtmelise analüüsi järel ei saa küll veel teha kindlaid järeldusi selles osas, kas erilistel hääletusviisidel on selget mõju valimisaktiivsusele, siis teatud tulemused tasub eraldi ära märkida. Kuigi eelnevalt käsitletud puudused mõningates liikmesriikides olemas olid, siis ei saa ikkagi märkida, et vähem EHV-sid võimaldanud liikmesriikide seas oleks selgemalt olnud ka väiksem valimisaktiivsus ning vastupidi. Märkimisväärsena oli erelistest hääletusviisidest posti teel hääletamine ainus, millel oli nõrk positiivne korrelatsioon; volikirja teel hääletamisel oli korrelatsioon põhimõtteliselt olematu; ning nii mobiilse hääletuskasti võimaldamine, välisesinduses- kui ka füüsiline eelhääletamine oli nõrga negatiivse korrelatsiooniga. Samas olid kontrollmuutujate seas korrelatsioonid märkimisväärselt kõik positiivsed ning enamik olid ka märgatavamalt suuremad. Vaadeldud teguritest on kohustuslik hääletamine hetkel kõige selgema mõjuga – riigid, mille puhul on seaduse järgi hääletamine kohustuslik ning mitte

hääletamisele järgneb karistus, on kõrgete valimisaktiivsustega. Ka eriliste hääletusviiside võimaldamine või muutused võimaldamise osas ei ole vaadeldava perioodi jooksul toonud kindlalt samas suunas muutuseid valimisaktiivsuses. See omakorda ei võimalda küll veel järeldada, et neil puudub kindel valimisaktiivsust langetav või tõstev mõju, kuna kahemõõtmeline analüüs ei anna aimu, milline oleks muutus valimisaktiivsuses olnud antud EHV-d kindlal ajaperioodil võimaldamata. Seda saab aga veidi paremini hinnata regressioonianalüüsi tulemusi vaadates, kui kõikide muutujate mõju koos arvestatakse.

3.2 Regressioonianalüüs

Gretl programmis läbiviidud regressioonianalüüsi tulemused nii kontrollmuutujateta kui ka kontrollmuutujatega on nähtavad lisades 5, 6 ja 7. Enne kontrollmuutujate lisamist võib vaadelda korra mudelit, kus on kaasatud sõltumatute muutujatena ainult eriliste hääletusviiside võimaldamine. Mudeliga ilmestuvad kohe selgelt suured puudused, mis näitavad vajadust kontrollmuutujate järele. Nagu lisas 5 selgub, on selle mudeli kirjeldusvõime väike ($R^2 = 22.5\%$) ning mudelis esineb ka heteroskedastiivsus, sest White's testi p-väärtus $3.67 \cdot 10^{-7}$ ehk alla 0.05. See osutab, et mitmed olulised muutujad on puudu, mistõttu pole mudel usaldusväärne ning pole põhjust selle tulemusi ka antud töös pikemalt käsitleda. Tuues tabelisse juurde metodoloogia peatükis käsitletud kontrollmuutujad, muutub uue mudeli (esitatud lisas 6) kirjeldusvõime mitmekordselt (75.3%) ning ka White's testi p-väärtus 0.363 osutab, et heteroskedastiivsust uues mudelis enam ei esine. Samas on antud mudelis aga kõrge multikollineaarsus kahe kontrollmuutuja vahel - usalduses Euroopa Parlamendi ning Euroopa Liidu vastu - mistõttu viimane mudelist eemaldatakse. Lõpliku mudeli tulemused on esitatud tabelis 2 ning lisas 7, mis näitavad, et nii mudeli kirjeldusvõime kui ka testide tulemused muutusid kontrollmuutuja eemaldamise tõttu minimaalselt.

Lõplik mudel on statistiliselt oluline ning selle kirjeldusvõime on hea – lausa 75.2% (ning mitmene korrelatsioonikordaja ehk *adjusted R²* on seejuures 0.716). Mudeli kuju õigsuse kontrollimiseks viidi *gretl* programmis läbi Ramsey's RESET test, mis p-väärtusega 0.285 osutab, et mudeli kuju on õige. White's testiga kontrolliti mudeli heteroskedastiivsust ning p-väärtus 0.366 osutab, et mudelis seda ei esine. Jääkliikmete normaaljaotusele allumise kontrollimiseks viidi läbi Doornik-Hanseni test, mis p-väärtusega 0.748 osutab, et jääkliikmed alluvad normaaljaotusele. Multikollineaarsuse testimiseks viiakse läbi VIF (Variance Inflation Factors) test ning kuna sõltumatute muutujate VIF näitajad on alla 10, siis seda ei esine. Testide põhjalikumad tulemused on välja toodud lisades 8-11. Lõplikus mudelis selgub, et statistiliselt

oluline (nivool 0.01) on ainult üks erilise hääletusviisi võimaldamist esindav muutuja ehk kui posti teel hääletamine on võimaldatud osale valijaskonnast. Olulisuse nivool 0.01 on statistiliselt olulised tunnused veel kontrollmuutujad nagu kohustuslik hääletamine, usaldus Euroopa Parlamendi vastu, asustustihedus ning *dummy* muutuja, mis iseloomustas endiseid idabloki ning Jugoslaavia riike; olulisuse nivool 0.05 on statistiliselt oluline ka valimispüha olemasolu. Seega pole enamik antud töös käsitletud eriliistest hääletusviisidest statistiliselt olulised ja seetõttu ei saa nende osas selle mudeli põhjal järeldusi teha. Regressioonanalüüsi järgi mõjutab kõige rohkem valimisaktiivsust hääletamise kohustuslikkus, mis mudeli järgi toob kaasa 25.09% tõusu valimisaktiivsuses. Asustustiheduse suurenemine ühe inimese võrra ruutkilomeetri kohta tähendab mudeli järgi 0.02% tõusu valimisaktiivsuses, üheprotsendiline tõus usalduses Euroopa Parlamendi vastu 0.42% tõusu ning valimispüha olemasolu 9.45% tõusu. Posti teel hääletamise võimaldamine osale valijaskonnast toob mudeli järgi kaasa 7.57% tõusu valimisaktiivsuses.

Tabel 2. Regressioonanalüüside tulemused

<i>Näitaja</i>	Mudel kontrollmuutujateta <i>Parameetri hinnang</i>	Mudel kontrollmuutujatega <i>Parameetri hinnang</i>
Konstant	44.651***	15.098**
Posti teel osaliselt	11.1503***	7.565***
Posti teel kõigile	3.011	5.944
Eelhääletamine osaliselt	-3.088	-4.378
Eelhääletamine kõigile	-4.952	0.923
Välisesinduses osaliselt	6.583	1.786
Välisesinduses kõigile	-12.185***	-2.886
Mobiilne hääletuskast	0.204	0.099
Volikirja teel hääletamine	0.423	-0.200
Kohustuslik hääletamine		25.092***
Valimispüha		9.451**
Usaldus - EP		0.424***
Usaldus - valitsus		-0.107
Asustustihedus		0.023***
Idablokk		-14.817***
Determinatsioonikordaja	0.225	0.752
Korrigeeritud determinatsioonikordaja	0.165	0.716
Vaatluste arv	111	111

* p < 0.1; ** p < 0.05; *** p < 0.01

Allikas: Autori koostatud

3.3 Järeldused

Nagu ilmestus nii kahemõõtmelisest kui ka regressioonanalüüsist, siis posti teel hääletamisel on valimistel osalemisele positiivne mõju. Nõrk positiivne korrelatsioon osutab juba iseenesest sellele, et alahüpotees H2 sai kinnitust. Ka regressioonanalüüs kinnitab, et posti teel hääletamise võimaldamisega juba osale valijaskonnast kaasneb positiivne mõju valimisaktiivsusele. See tähendab, et antud EHV vähendab piisavalt valija jaoks hääletamisega kaasnevat kulusid ning mängib potentsiaalselt otsustavat rolli küsimuses, kas valija otsustab hääletada või mitte. Erinevalt teistest regressioonanalüüsist kajastatud hääletusviisidest on posti teel hääletamine tihti suunatud kogu valijaskonnale või vähemalt suuremale osale sellest ning samas ei nõua valijalt transpordikulud ega ilmtingimata ka teiste inimeste poole pöördumist, kes teda hääletamisel abistama peaks. Arvestatavat rolli võib mängida ka see, et vaadeldud perioodi regulaarsed EP valimised toimusid mai lõpus ning juuni alguses ja paljud potentsiaalsed valijad võivad valimispäeval olla näiteks puhkusel välismaal ning neile pakub posti teel hääletamine ainsat võimalust osalemiseks. Siinkohal ei pruugi näiteks välisesinduses hääletamise võimaldamine puhkajat aidata, kuna välisesindus ise võib puhkamiskohast ikka kaugel olla ning valija jaoks jäävad kulud ikka liiga kõrgeks. Samuti võivad näiteks sooja ilma tõttu olla ka valijad kasvõi üheks või mõneks päevaks oma valimisjaoskonnast eemal ning EP valimistel osalemisega kaasnevad madalad tulud ei pruugi olla valija jaoks piisavalt suur faktor, et mõjutada teda soovitud varem kodukohta naasma ning seeläbi enda valimisjaoskonda enne selle sulgumist jõudma. Kuigi ka näiteks füüsiline eelhääletamine võimaldaks samuti veidi varem valimas käia, siis on posti teel hääletamine ikkagi suurema efektiga, kuna võimaldab vältida jaoskonda või teise kindlaksmääratud asukohta minemist.

Kaaluda tuleks, et kui posti teel hääletamisel on valimistel osalemisele positiivne mõju, kuna see vähendab valija jaoks protsessiga kaasnevat kulusid, siis peaks teoreetiliselt sarnane mõju olema ka e-hääletamisel. Oma olemuselt ei peaks see olema valijale suurema kuluga, kui posti teel hääletamine (kuigi siin on arvatavasti erisused põlvkondade vahel) ning see on samamoodi võimaldatav kogu valijaskonnale. Siin mängib küll kindlasti eraldi rolli ka e-valimiste usaldusväarsuse küsimus ja seda eriti nendes liikmesriikides, kus usaldus digilahenduste vastu nii suurt mõju omavates küsimustes nii kõrge ei ole. Ka posti teel hääletamise puhul tõusid 2020. aasta Ameerika Ühendriikide presidendivalimistel avalikku debatti usaldusväarsuse

küsimused.⁶¹ Kui aga jätta usalduse küsimus kõrvale ning jääda puhtalt e-hääletamise kui füüsilise tegevuse peale, siis valijaskonna põlvkondade vahetudes peaks muutuma ka e-hääletamine oma olemuselt üha suuremale osale valijaskonnast mugavamaks kui kirja teel hääletamine – samamoodi nagu e-kirjade või sõnumite teel suhtlemine on muutunud laiemalt kasutatavamaks kui füüsiline kirjavahetus. Seega, eeldusel et usaldusväärsus ei oleks valija jaoks probleem, võiks e-hääletamisel olla antud töö tulemuste põhjal küll valimistel osalemist suurendav mõju ning see mõju võib ka valijaskonna põlvkondade vahetudes üha kasvada.

Samas ei ole võimalik regressioonanalüüsi põhjal teha järeldusi mobiilse hääletuskasti võimaldamise, välisesinduses, volikirja teel ning füüsilise eelhääletamise mõjude osas – mõju võib tegelikult olla, kuid käesoleva töö andmetega see eristatav ei olnud. Kahemõõtmelise analüüsi puhul tuleb aga kindlasti märkida, et välja joonistunud nõrk negatiivne korrelatsioon mobiilse hääletuskasti võimaldamise, välisesinduses ning füüsilise eelhääletamise ja valimisaktiivsuse vahel, ei tähenda kindlasti veel, et nende EHV-de rakendamine toob kaasa madalama valimisaktiivsuse; samuti ei tähenda olematu korrelatsioon volikirja teel hääletamise ning valimisaktiivsuse vahel tingimata, et sellel üldse mõju ei oleks. On võimalik, et korrelatsioon on negatiivne, kuna just madalama valimisaktiivsusega riigid on rakendanud neid EHV-sid, et valimisaktiivsust tõsta. Samas teiselt poolt on ka võimalik, et nendel hääletusviisidel tõesti pole märgatavat mõju hääletamisega kaasnevate kulude vähendamisele ja nende kasutamise võimaldamine ei too kaasa ka suuremat valimistel osalemist. Alahüpoteesid H3-H6 saab aga siiski ka kahemõõtmelise analüüsi pealt ümber lükata ning ka keskne hüpotees H1 ei saa selle põhjal kinnitust.

Kaaluda tasub, et võrreldes posti teel hääletamisega, ei pruugi teised EHV-d lihtsalt valija jaoks piisavalt kulusid vähendada. Nii füüsiline eelhääletamine kui ka välisesinduses hääletamine nõuavad valijalt arvestatavat liikumist, millega kaasneb omakorda ajakulu. Näiteks välisesinduses hääletamine võib küll hääle andmise koha tuua tuhandeid kilomeetreid lähemale kui koduriigi jaoskond, kuid see võib siiski olla paljude valijate jaoks mitusada kilomeetrit eemal; mõne valija jaoks võib isegi mõne kilomeetri kaugusel olev välisesindus olla ikka liiga suur kulu, et valimistel osalemine tema jaoks sinna minemist ära tasuks. Füüsilise eelhääletamise võimaldamine võimaldab küll valijal potentsiaalselt mugavama aja valida, kuid

---

⁶¹ West, Darrell, „M. How does vote-by-mail work and does it increase election fraud?“ *Brookings*, 22. juuni 2020. Kättesaadav: <https://www.brookings.edu/policy2020/votervital/how-does-vote-by-mail-work-and-does-it-increase-election-fraud/>.

hääle andmiseks on liikumine ikka vajalik ning kaasnevad ajalised kulud on seega ikka olemas. Mobiilse hääletuskasti ning volikirja teel hääletamise võimaldamine kaotab küll valija jaoks ära vajaduse liikumiseks, kuid on tavaliselt suunatud ka väiksemale osale valijaskonnast, kui teised käsitletud EHV-d. Samuti kaasneb nende EHV-de puhul ka vajadus ühe või mitme lisainimese kaasamiseks, mis omakorda ei pruugi valija jaoks kulusid (piisaval määral) vähendada, et ta seda viisi rakendaks. Samuti tasub märkida, et isegi kui ei joonistu välja selget positiivset mõju, siis võib nendel EHV-del olla valimisaktiivsuse langemist peatav või teatud ühiskonnagruppe kaasav mõju, mistõttu on nende hääletusviiside võimaldamisel ka teised tähtsad aspektid, mida tuleks EHV-de võimaldamise puhul arvestada.

Kokkuvõte

Käesoleva magistr töö eesmärk oli teada saada, kuidas eriliste hääletusviiside võimaldamine mõjutab valimistel osalemist. Antud eesmärk seati, kuna kirjanduses puudub teema osas üksmeel ning varasemad uurimused on viinud erinevate tulemusteni EHV-de võimaldamise mõjude osas. Eesmärgi saavutamiseks püstitati töö uurimisküsimuseks: „Kuidas mõjutab eriliste hääletusviiside võimaldamine valimisaktiivsust Euroopa Parlamendi valimistel?“ EHV-de uurimine EP valimiste kontekstis oli relevantne, kuna võimaldas vaadelda mõjusid mitmes riigis toimunud sama tasandi valimistel ning samal ajaperioodil. Lisaks oli Euroopa Parlamendi valimiste puhul eriliste hääletusviiside mõjudest tähtis teada, kuna valimisaktiivsust suurendava mõju korral oleks see üks lihtsamaid lahendusi, et suurendada kodanike osalust Euroopa Liidus ja anda tugevam mandaat Euroopa Parlamendile. Töös vaadeldi EL-i liikmesriikides toimunud EP valimisi alates 2004. aastast ning kuna andmed EHV-de võimaldamise osas selle aja jooksul olid puudulikud, siis oli töö teiseks eesmärgiks ka nende võimaldamise kaardistamine selle perioodi jooksul.

Töö aluseks oli ratsionaalse valiku teooria, mis võimaldas vaadata lähemalt küsimust, miks valija otsustab valimistel üldse osaleda. Selle teooria järgi võib valija otsust valimistel osaleda näha kui hääletamisega kaasnevate tulude ning kulude kokku arvestust ja valija otsustab hääletada, kui see on tema jaoks kasulik ehk tulud on suuremad kui kulud. Algse teooriaga kaasnes aga ka probleem, et üha suurema arvuga valimiste puhul on valija jaoks saadav tulu üha väiksem, mistõttu ei peaks valija üldse valimistel osalema, ning selle probleemi lahendamisele on suurem osa ratsionaalse valiku teooriast ka keskendunud. Üks võimalik vastus sellele küsimusele on, et nii valimiste tulud kui ka kulud on väiksed, mistõttu teeb valija enda otsuse marginaalil ehk iga väiksegi muudatus tuludes või kuludes võib mõjutada valija otsust hääletada. Valimistega kaasnevad valijale küll erinevad kulud, kuid töös käsitleti pikemalt neid, mis on sõltuvad just valimiste juurdepääsetavusest ning vaadeldi, kuidas erilised hääletusviisid võivad valimiste juurdepääsetavust parandada ja seega valimistega seotud kulusid vähendada, mis omakorda marginaalil tehtavale otsusele võivad arvestatavat mõju osutada. Töö käigus toodi ka välja, et kui halvemal juurdepääsetavusel on empiiriliste uuringute järgi ka selge negatiivne mõju, siis eriliste hääletusviiside puhul üksmeel empiiriliste uuringute tulemusel mõju osas puudub. Samuti püstitati uurimisküsimusele vastamiseks üks keskne hüpotees ning viis alahüpoteesi eriliste hääletusviiside võimaldamise seostumisest kõrgema valimisaktiivsusega.

Vaatluse all oli kokku 111 valimist, mistõttu oli töö uurimismeetodiks regressioonanalüüs ning kasutati vähimruutude meetodit, et leida võimalikke seoseid sõltuvaks muutujaks olnud valimisaktiivsuse ning sõltumatuteks muutujateks olnud eriliste hääletusviiside võimaldamise vahel. Kuna valimistel osalemist ei mõjuta aga ainult eriliste hääletusviiside võimaldamine, siis lisati regressioonanalüüsi juurde ka kontrollmuutujad, et arvestada teiste võimalike tegurite mõjudega. Eriliste hääletusviiside võimaldamise kaardistamiseks kasutati dokumendianalüüsi ning analüüsiks vajalikud andmed eriliste hääletusviiside võimaldamise kohta koguti riikide valimisseadustest. Kontrollmuutujate andmed pärinesid Eurobaromeetri ning rahvusvaheliste organisatsioonide nagu International Institute for Democracy and Electoral ning Maailmapanga andmebaasidest; valimisaktiivsuse osas olid andmed Euroopa Parlamendilt.

Kahemõõtmelise analüüsi tulemused ei näidanud selget seost EHV-de võimaldamise ning valimisaktiivsuse vahel. Valimisaktiivsusel esines nõrk positiivne korrelatsioon posti teel hääletamisega, olematu korrelatsioon volikirja teel hääletamisega ning nõrk negatiivne korrelatsioon teiste vaadeldud EHV-dega. Samas oli valimisaktiivsusel märgatavalt suurem positiivne korrelatsioon mitme kontrollmuutujaga, eriti kohustusliku hääletamise ning asustustihedusega. Mitmemõõtmelise analüüsi jaoks loodi regressioonimudeleid ilma ning koos kontrollmuutujatega; lõplik mudel oli oma kirjeldusvõimelt väga hea ning testide tulemused näitasid ka selle usaldusväärsust. Regressioonanalüüsi tulemus suuresti kinnitas kahemõõtmelises analüüsis selgunut, kuigi samas ei saanud selle põhjal teha lõplike järeldusi kõikide EHV-de mõju osas. Ainult ühe erilise hääletusviisi võimaldamist väljendav muutuja omas regressioonianalüüsis statistilist olulisust ning selleks oli posti teel hääletamise võimaldamine, mis näitas ka arvestatavat mõju valimisaktiivsusele – selle EHV võimaldamine juba osale valijaskonnast tõi kaasa ligikaudu 7.6% tõusu valimisaktiivsuses, mis on lähedal varasemate empiiriliste uuringute tulemustele. Samas olid statistiliselt olulised enamus kontrollmuutujatest ning just kohustuslikul hääletamisel oli väga tugev mõju valimisaktiivsusele. Nii selle kui ka teiste kontrollmuutujate mõju valimistel osalemisele ei saanud küll pidada üllatuseks, kuna ka seda on näidanud juba eelnev empiiriline kirjandus. Kahemõõtmelise ning regressioonanalüüsi tulemusel sai kinnitust ainult üks alahüpotees posti teel hääletamise võimaldamise seostumisest kõrgema valimisaktiivsusega ning nii keskne kui ka teised alahüpoteesid kinnitust ei saanud.

Seega selgus nii kahemõõtmelise- kui ka regressioonanalüüsi tulemusena, et posti teel hääletamisel on valimisaktiivsust tõstev mõju, mistõttu paistab selle EHV võimaldamine tõesti

võimaliku viisina, kuidas valimisaktiivsust Euroopa Parlamendi valimistel tõsta võiks. Siinkohal võib rolli mängida ka valimiste toimumine mai lõpus ja juuni alguses, mistõttu paljud valijad võivad olla oma valimisjaoskonnast valimispäeval eemal ning posti teel hääletamine võib olla ainus võimalus hääletamiseks või siis vähemalt arvestatavalt hääletamisega kaasnevaid kulusid vähendada. Tasub arvestada, et posti teel hääletamine ei nõua erinevalt välisesinduses- ning füüsilisest eelhääletamisest valijalt suuremat liikumist ja seetõttu vähendavad arvestatavalt valimisega kaasnevat ajalist kulu; ning erinevalt volikirja ja mobiilse hääletuskasti teel hääletamisele ei nõua posti teel hääletamine teiste inimeste kaasamist hääletamise protsessi. Samuti mängib rolli, et see on suunatud tavaliselt suuremale osale valijaskonnast, kui teised eelnevalt mainitud EHV-d. Antud töö analüüsis ei käsitletud e-hääletamist, kuna see oli võimaldatud liiga vähestel juhtumitel, et oleks saanud ka järeltõsta teha, kuid samas tuleks kaaluda posti teel hääletamise mõjude tulemusi ka e-hääletamise kontekstis. Kuna e-hääletamine peaks sarnasel määral vähendama valimistega seotud kulusid nagu posti teel hääletamine, sest ei nõua oma olemuselt valijalt rohkem pingutust, siis võiks sellel olla ka sarnane mõju valimistel osalemisele; eriti vahetuvate põlvkondade kontekstis, kus digiseadmete kasutus muutub üha suuremaks osaks noorte inimeste elust, samas kui füüsiliste kirjade roll väheneb. Seda hinnangut saab aga teha ainult kontekstis, kus ei tooda sisse e-hääletamise usaldusväarsuse küsimust erinevates ühiskondades, mis selle kasutamisel rolli võib mängida.

Kuigi teiste EHV-de puhul ei olnud regressioonis statistilist olulisust, siis kahemõõtmelise analüüsi puhul ei seostunud nende võimaldamine kõrgema valimisaktiivsusega ning arvestades nende olemust, siis ei oleks ka nende väiksem mõju üllatav. Tasub ka arvestada asjaoluga, et kuigi nende EHV-de puhul antud töös kasutatud andmetega statistilist olulisust regressioonanalüüsi kaudu ei selgunud, võivad neil potentsiaalsed mõjud valijatele ikkagi olla. Mitme EHV ning valimisaktiivsuse vahelise negatiivse korrelatsiooni põhjenduseks võib lihtsalt olla asjaolu, et neid EHV-sid on juhtunud võimaldama madalama valimisaktiivsusega riigid ning kuigi ei saa järeldada, et nende rakendamine oleks toonud tõusu valimisaktiivsuses, siis võib neil ikkagi olla mõju kasvõi languse vähendamisele, mis iseenesest on ikkagi positiivne mõju. Langeva valimisaktiivsuse kontekstis ei saa alahinnata nende tegurite tähtsust, mis tõstavad tõenäosust, et ka regulaarselt valimas käivad valijad ei lõpeta oma harjumusi, mis potentsiaalselt tähendab valimisaktiivsuse languse tempo aeglustumist. Samuti ei saa märkimata jätta potentsiaalset psühholoogilist mõju, mis on näiteks mobiilse hääletuskasti või välisesinduses hääletamise võimaldamisel vastavalt näiteks puuetega ja voodihaigete inimeste

tundele ühiskonda kaasatud olemise osas või välismaal elavate valijate kodumaaga seotusele. Nendele küsimustele ei ole aga võimalik antud töös kasutatud andmetega vastata, kuigi samas peaks see kahtlemata mängima rolli otsustusprotsessis EHV-de võimaldamise osas. Täpsemateks tulemusteks teiste EHV-de mõju osas tuleks koguda arvatavasti veel rohkem ning täpsemaid andmed EHV-de kasutamise osas ning nende ühiskonnagruppide osas, kellele need võimaldatud on, liikmesriikide siseselt, kuid see nõuaks väga suurt tööd ning ei saa kindel olla nende andmete olemasolus.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Allikad

Austria Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001436>.

Belgia Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1989/03/23/1989000145/justel>.

Belgia valimiste koodeks: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1894/04/12/1894041255/justel>.

Bulgaaria valimisseadus. Kättesaadav: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135182336>.

Bulgaaria valimiste koodeks: <https://www.cik.bg/upload/146300/Election+code+25012021.pdf>.

Eesti Euroopa Parlamendi valimise seadus. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/EPVS>.

Hispaania valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-11672&tn=1&p=20031129>.

Hollandi valimisseadus. Kättesaadav: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0004627/2023-01-01>.

Horvaatia Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/European_Parliamentary_Elections_Act.pdf.

Iirimaa Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/2/enacted/en/print.html>.

Itaalia Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1979-01-24;18~art7-com3>.

Kreeka Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/nomos_4255_11042014.pdf.

Küprose Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2004_1_10/full.html.

Läti Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://likumi.lv/ta/id/84185-eiropas-parlamentu-velesanu-likums>.

Leedu Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222922/YlnFaCeFJW>.

Luksemburgi valimisseadus. Kättesaadav: https://www.stradalex.lu/fr/slu_src_publ_leg_mema/toc/leg_lu_mema_200302_30/doc/mema_2003A04461.

Malta valimisseadus. Kättesaadav: <https://legislation.mt/eli/cap/354/20190405/eng>.

Poola Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040250219>.

Poola valimiste koodeks. Kättesaadav: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20110210112>.

Portugali Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/lei/1987-34527475>.

Prantsusmaa valimiste koodeks. Kättesaadav: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070239/.

Rootsi valimisseadus. Kättesaadav: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/vallag-1997157_sfs-1997-157;
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/vallag-2005837_sfs-2005-837.

Rumeenia Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/78622>.

Saksamaa Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/euwg/BJNR007090978.html>.

Slovakkia Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/331/vyhlasene_znenie.html.

Slovakkia valimisseadus. Kättesaadav: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/180/vyhlasene_znenie.html.

Sloveenia Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3401>.

Soome valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1998/19980714>.

Taani Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2004/52>.

Tšehhi Vabariigi Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-62>.

Ühendkuningriigi Euroopa Parlamendi valimisseadus. Kättesaadav: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/24/contents>.

Ungari valimisseadus. Kättesaadav: <https://njt.hu/jogszabaly/2013-36-00-00.31#CI>.

Eurobaromeetrid

European Union. Standard Eurobarometer 61 - Spring 2004. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/408>.

European Union. Standard Eurobarometer 67 - Spring 2007. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/617>.

European Union. Standard Eurobarometer 68 - Autumn 2007. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/664>.

European Union. Standard Eurobarometer 71 - Spring 2009. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/829>.

European Union. Standard Eurobarometer 78 - Autumn 2012. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1069>.

European Union. Standard Eurobarometer 81 - Spring 2014. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2040>.

European Union. Standard Eurobarometer 91 - Spring 2019. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2253>.

Kirjandus

Aldrich, John, H. „Rational Choice and Turnout.” *American Journal of Political Science*, volüüm 37, väljaanne 1, (1993): lk 246-278. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/2111531>.

Anosovs, Evarts; Poptcheva, Eva-Maria, Alexandrova ja Sabbati, Giulio. 2014 European elections: national rules. *European Parliament*, 10. aprill 2014. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/LDM_BRI\(2014\)140762](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/LDM_BRI(2014)140762)

Asplund, Erik ja teised. „Elections and Covid-19: How special voting arrangements were expanded in 2020.“ *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, 25. veebruar 2021. Kättesaadav: <https://www.idea.int/news-media/news/elections-and-covid-19-how-special-voting-arrangements-were-expanded-2020>.

Bowen, Glenn, A. „Document Analysis as a Qualitative Research Method,” *Qualitative Research Journal* volüüm 9, väljaanne 2, (2009): lk 27-40. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/240807798_Document_Analysis_as_a_Qualitative_Research_Method.

Bradfield, Caitlyn ja Johnson, Paul. „The Effect of Making Election Day a Holiday: An Original Survey and a Case Study of French Presidential Elections Applied to the U.S. Voting System,” *Sigma: Journal of Political and International Studies*, volüüm 34 (2017): lk 19-34. Kättesaadav: <https://scholarsarchive.byu.edu/sigma/vol34/iss1/4/>.

Dobreva, Alina; Sabbati, Giulio ja Sgueo, Gianluca. 2019 European elections: National rules. *European Parliament*, 11. aprill 2019. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2018\)623556](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2018)623556).

Downs, Anthony. *An Economic Theory of Democracy*, (New York: Harper & Row, 1957).

European Parliament. 2019 European election results. Kättesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/turnout/>.

European Union. About Eurobarometer. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer>.

European Union. Standard Eurobarometer 97 – Summer 2022. Kättesaadav: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=84578>.

Evans, Jocelyn, A., J. *Voters and Voting*, (London: Sage publications, 2004).

Ferejohn, John, A. ja Fiorina, Morris, P. „The Paradox of Not Voting: A Decision Theoretic Analysis,” *The American Political Science Review*, volüüm 68, väljaanne 2, (1974): lk. 525-536. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/1959502>.

Geys, Benny. „‘Rational’ Theories of Voter Turnout: A Review,” *Political Studies Review*, volüüm 4 (2006): lk 16-35. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1111/j.1478-9299.2006.00034.x>.

Giammo, Joseph, D. and Brox, Brian, J. „Reducing the Costs of Participation: Are States Getting a Return on Early Voting?” *Political Research Quarterly*, volüüm 63, väljaanne 2, (2010): lk. 295-303. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/20721491>.

Gimpel, James, G. ja Schuknecht, Jason, E. „Political participation and the accessibility of the ballot box,” *Political Geography*, volüüm 22, väljaanne 5, (2003): lk. 471-488. Kättesaadav: [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(03\)00029-5](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(03)00029-5).

Gronke, Paul; Galanes-Rosenbaum, Eva ja Miller, Peter, A. „Early Voting and Turnout,” *Political Science & Politics*, volüüm 40 , väljaanne 4, (2007): lk. 639-645. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1017/S1049096507071028>.

Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija. „Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout,” *Comparative European Politics*, volüüm 5 (2007): lk 400-422. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/31960520_Political_Trust_Satisfaction_and_Voter_Turnout/link/54e3616d0cf2be54da85c3a7/download.

Heinmaa, Thomas. „Special Voting Arrangements (SVAs) in Europe: In-Country Postal, Early, Mobile and Proxy Arrangements in Individual Countries,” *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, 19. oktoober 2020. Kättesaadav: <https://www.idea.int/news-media/news/special-voting-arrangements-SVAs-europe-country-postal-early-mobile-and-proxy>

International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Compulsory voting. Kättesaadav: <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout/compulsory-voting>; Euroopa Parlament. 2019 European election results.

International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Special Voting Arrangements. Kättesaadav: <https://www.idea.int/data-tools/data/special-voting-arrangements>.

James, Toby, S. *Elite Statecraft and Election Administration: Bending the Rules of the Game*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012). Kättesaadav: <https://tobysjamesdotcom.files.wordpress.com/2019/10/elite-statecraft-and-election-administration-full.pdf>.

Lehmann, Wilhelm. The European Elections - EU Legislation, National Provisions and Civic Participation. *European Parliament*, 16. veebruar 2009. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET\(2009\)410672](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET(2009)410672).

Lehmann, Wilhelm. The European Elections: EU Legislation, National Provisions and Civic Participation. *European Parliament*, 10. aprill 2014. Kättesaadav: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET\(2014\)493047](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-AFCO_ET(2014)493047)

Mattila, Mikko „Why bother? Determinants of turnout in the European elections,” *Electoral Studies*, volüüm 22, väljaanne 3 (2003): lk 449-468. Kättesaadav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261379401000543>.

Petitpas, Adrien; Jaquet, Julien, M. ja Sciarini, Pascal. „Does E-Voting matter for turnout, and to whom?“ *Electoral Studies*, volüüm 71, (2021): lk 1-14. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102245>.

Pettigrew, Stephen. „The downstream consequences of long waits: How lines at the precinct depress future turnout,” *Electoral Studies*, volüüm 71, (2021): lk 1-17. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102188>.

Riker, William, H. ja Ordeshook, Peter, C. „A Theory of the Calculus of Voting,” *The American Political Science Review*, volüüm 62, väljaanne 1 (1968): lk 25-42. Kättesaadav: <https://www.jstor.org/stable/1953324>.

Schur, Lisa; Ameri, Mason ja Adya, Meera. „Disability, Voter Turnout, and Polling Place Accessibility,” *Social Science Quarterly*, volüüm 98, väljaanne 5, (2017): lk 1374-1390. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1111/ssqu.12373>.

Solvak, Mihkel ja Vassil, Kristjan. „Could Internet Voting Halt Declining Electoral Turnout? New Evidence That E-Voting Is Habit Forming,” *Policy and Internet*, volüüm 10, väljaanne 1, (2018): lk 4-21. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1002/poi3.160>.

Tooding, Liina-Mai. *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. (Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2015).

West, Darrell, „M. How does vote-by-mail work and does it increase election fraud?“ *Brookings*, 22. juuni 2020. Kättesaadav: <https://www.brookings.edu/policy2020/votervital/how-does-vote-by-mail-work-and-does-it-increase-election-fraud/>.

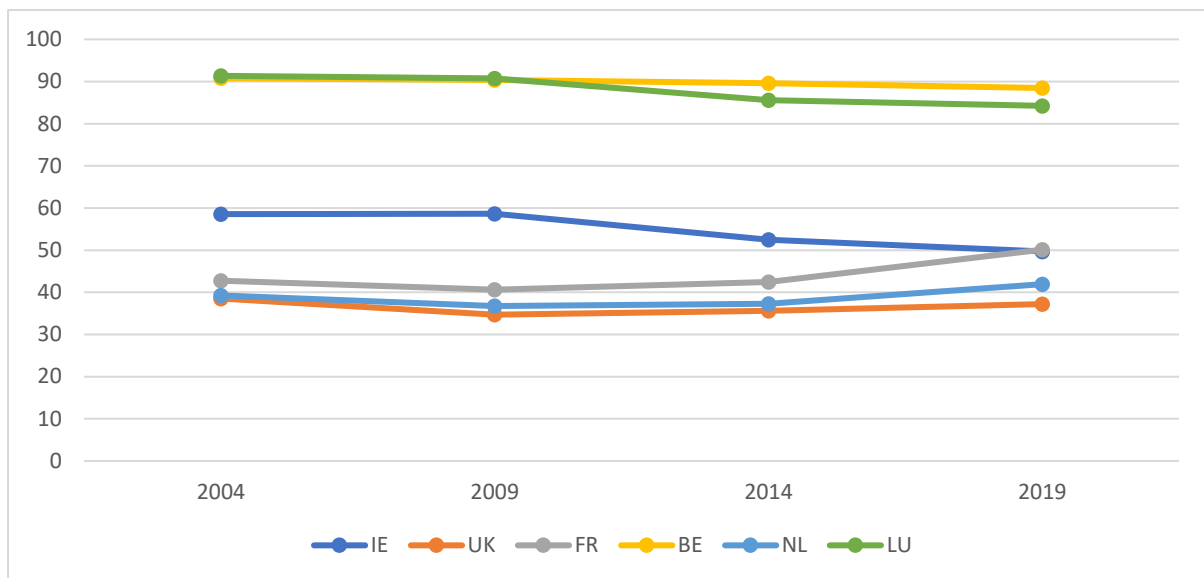
Vowles, Jack. „The big picture: turnout at the macro-level“ raamatus *The Routledge Handbook of Elections, Voting Behavior and Public Opinion*; toim. Justin Fisher ja teised, (London: Routledge, 2017).

Lisa 1. Muutujate operatsionaliseerimine

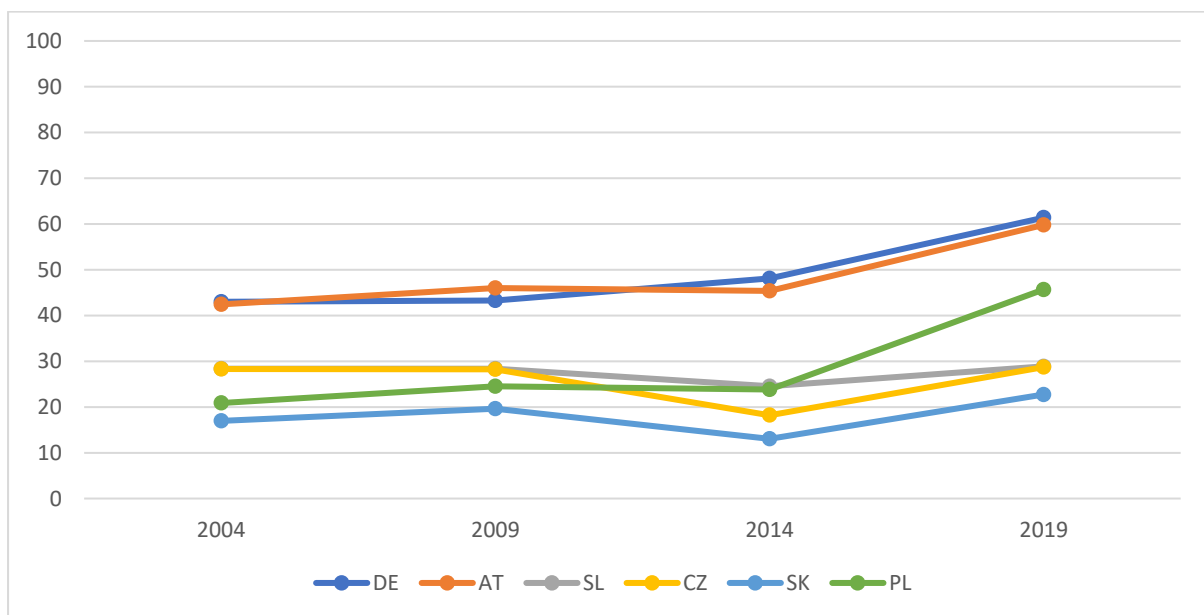
Muutuja	Operatsionaliseerimine
Valimistel osalemine	Arvtunnus, mille puhul osalemist indikeerib valimisaktiivsuse protsent
Posti teel hääletamine	Järjestiktunnus, mis on regressioonanalüüsis toodud kahe eraldi binaarse muutujana – „Posti teel osaliselt“ ning „Posti teel kõigile“. Väärtus 1 tähendab nende muutujate puhul, et posti teel hääletamine on vastavalt lubatud kas ainult mingile osale valijaskonnast (e.g. puuetega/välismaal elavatele/ valimispäeval ajutiselt välismaal viibivatele valijatele) või on võimaldatud kogu valijaskonnale.
Füüsiline eelhääletamine	Järjestiktunnus, mis on regressioonanalüüsis toodud kahe eraldi binaarse muutujana – „Eelhääletamine osaliselt“ ning „Eelhääletamine kõigile“. Väärtus 1 tähendab nende muutujate puhul, et füüsiline eelhääletamine on vastavalt lubatud kas ainult mingile osale valijaskonnast (e.g. valimispäeval ajutiselt välismaal viibivatele valijatele) või on võimaldatud kogu valijaskonnale.
Mobiilne hääletuskast	Arvtunnus, mis näitab mitme päeva jooksul on võimalik valijal häält anda.
Välisesinduses hääletamine	Järjestiktunnus, mis on regressioonanalüüsis toodud kahe eraldi binaarse muutujana – „Välisesinduses osaliselt“ ning „Välisesinduses kõigile“. Väärtus 1 tähendab nende muutujate puhul, et välisesinduses hääletamine on vastavalt lubatud kas ainult kindlale osale valijaskonnast (e.g. valimispäeval ajutiselt välismaal viibivatele/välismaal elavatele/ainult EL-is olevatele valijatele) või on võimaldatud kogu valijaskonnale.
Volikirja teel hääletamine	Arvtunnus, mis näitab mitme päeva jooksul on võimalik valijal häält anda
Kohustuslik hääletamine	Binaarne tunnus, mille puhul 1 tähendab, et riigis on hääletamine kohustuslik ning sellele on seaduse järgi karistus; 0 tähendab, et hääletamine pole kohustuslik või seaduse järgi karistust ei ole.
Valimispüha	Binaarne tunnus, mille puhul 1 tähendab valimispüha olemasolu ning 0 selle mitte võimaldamist.
Usaldus EP vastu	Protsent näitab, kui suur osa ühiskonnast usaldab Euroopa Parlamenti.
Usaldus EL-i vastu	Protsent näitab, kui suur osa ühiskonnast usaldab Euroopa Liitu.
Usaldus valitsuse vastu	Protsent näitab, kui suur osa ühiskonnast usaldab liikmesriigi valitsust.
Asustustihedus	Arvtunnus näitab mitu inimest on ühe ruutkilomeetri kohta .
Endise idabloki ja Jugoslaavia riigid	<i>Dummy</i> muutujana on binaarse muutujana regressiooni sisse toodud endisesse idablokki ning Jugoslaaviasse kuulunud riigid – 1 tähendab, et riik kuulus antud kategooriasse ning 0 tähendab, et ei kuulunud.

Allikas: Autori koostatud

Lisa 2. Valimisaktiivsus liikmesriikides⁶²

Joonis 11. Valimisaktiivsus Loode-Euroopa riikide seas (%)
Allikas: Autori koostatud Euroopa parlamendi andmete põhjal⁶³

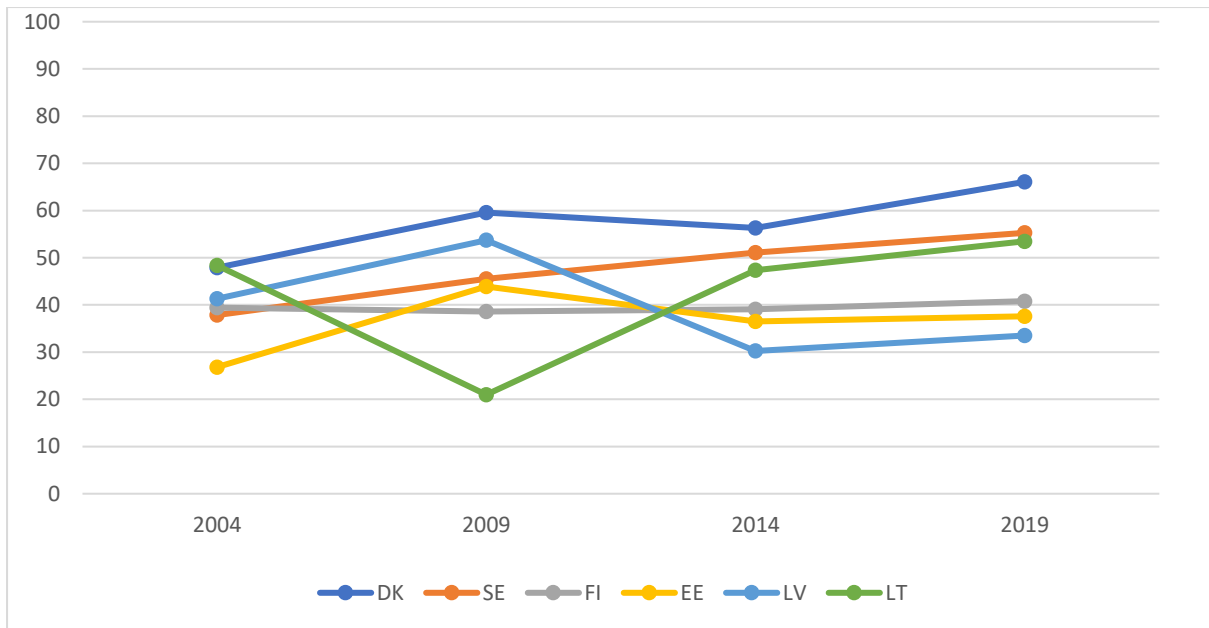

Joonis 12. Valimisaktiivsus Kesk-Euroopa riikide seas (%)
Allikas: Autori koostatud Euroopa parlamendi andmete põhjal⁶⁴

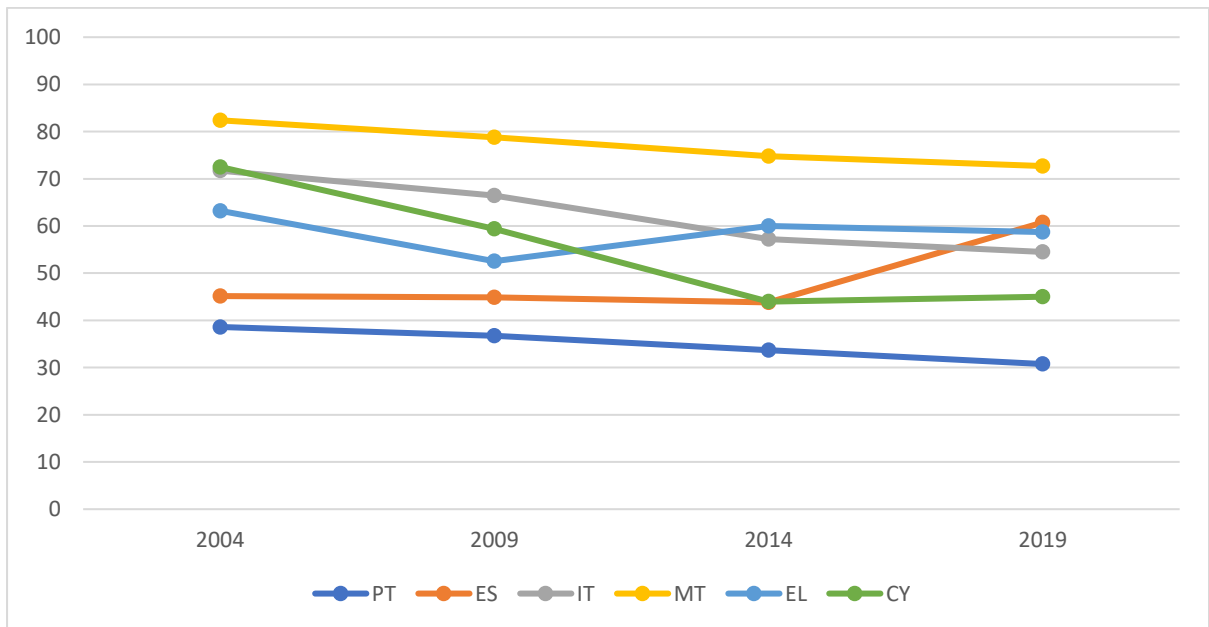
⁶² Antud lisa on välja toodud valimisaktiivsus EL-i liikmesriikides. Autor on jaotanud riigid joonistele arvestades geograafilise asukohaga maksimaalselt kuue riigi kaupa, et võimaldada lugejale lihtsam eristamine.

⁶³ European Parliament. 2019 European election results.

⁶⁴ European Parliament. 2019 European election results.

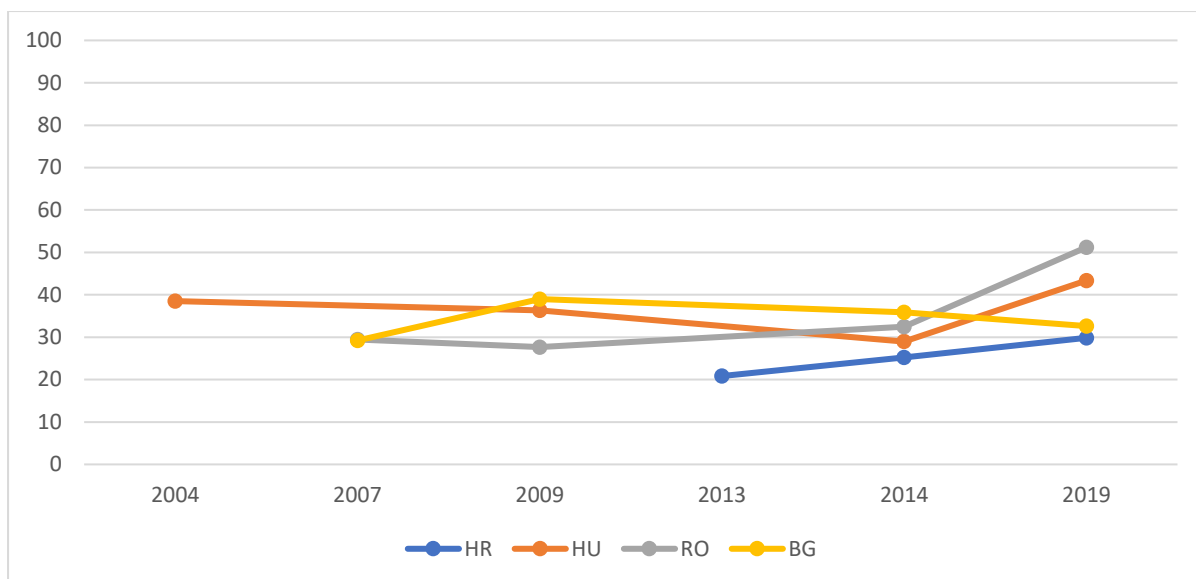
Joonis 13. Valimisaktiivsus Kirde-Euroopa riikide seas (%)
 Allikas: Autori koostatud Euroopa parlamendi andmete põhjal⁶⁵

Joonis 14. Valimisaktiivsus Lõuna-Euroopa riikide seas (%) (EL tähistab antud joonisel Kreekat)
 Allikas: Autori koostatud Euroopa parlamendi andmete põhjal⁶⁶

⁶⁵ European Parliament. 2019 European election results.

⁶⁶ European Parliament. 2019 European election results.

Joonis 15. Valimisaktiivsus Ungaris ning pärast 2004. aastat liitunud riikide seas (%)
 Allikas: Autori koostatud Euroopa parlamendi andmete põhjal⁶⁷

⁶⁷ European Parliament. 2019 European election results.

Lisa 3. Eriliste hääletusviiside võimaldamine EP valimistel 2019. aasta valimiste seisuga

Riik	Posti teel hääletamine	Füüsiline eelhääletamine	Volikirjaga hääletamine	Välisesinduses hääletamine	Mobiilne hääletuskast
Austria	Võimaldatud neile, kes ei saa valimispäeval jaoskonnas olla (k.a. välisriigis elavatele).	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud voodihaigetel alates 2019. aasta valimistest. Toimub valimispäeval.
Belgia	Võimaldatud ainult välisriigis elavatele valijatele.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes tervislikel põhjustel, vangistuse, usuliste veendumuste, õppetöös osalemise, ameti- või teenistusülesannete tõttu või ajutise/pikaajalise välisriigis viibimise tõttu isiklikult valimisjaoskonda ei pääse. Toimub valimispäeval.	Võimaldatud ainult välisriigis elavatele.	Ei ole võimaldatud.
Bulgaaria	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile välisriigis elavatele, kes vähemalt viimased 3 kuud EL-s elanud.	Võimaldatud neile, kes füüsilise puude tõttu ei ole võimeline jaoskonda tulema (k.a. pimedatele) alates 2009. aasta valimistest. Toimub valimispäeval.
Eesti	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud kõigile (2004. aasta valimistel 8 päeva, 2009. aastal 3 päeva, 2014 ja 2019 7 päeva).	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud neile, kes ei saa tervises seisundi või muu mõjuva põhjuse tõttu hääletada valimisjaoskonnas.

					nas. Toimub valimispäeval.
Hispaania	Võimaldatud neile, kes ei saa valimispäeval jaoskonnas olla (k.a. välisriigis elavatele).	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud ainult välisriigis elavatele valijatele.	Ei ole võimaldatud.
Holland	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud neile, kes ei saa valimispäeval jaoskonnas olla (k.a. välisriigis elavatele). Toimub valimispäeval.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Ei ole võimaldatud.
Horvaatia	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud neile, kes tervise pärast ei saa jaoskonda minna. Toimub valimispäeval.
Iirimaa	Võimaldatud välismaal riigi eest teenistuses olevatel inimestel ning nende partneritel.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes ei ole füüsiliselt võimelised jaoskonda minema. Toimub valimispäeval.
Itaalia	Ei ole võimaldatud.	2004. ja 2009. aasta valimised toimusid kahel päeval	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes EL-i riikides resideeruvad/töötavad/õpivad ning nende pereliikmed	Võimaldatud neile, kes ei ole füüsiliselt võimelised jaoskonda minema alates 2009. aasta valimistest. Toimub valimispäeval.
Kreeka	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes on teistes EL-i riikides.	Ei ole võimaldatud.
Küpros	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele, kuid ainult juhul, kui 50 valijat avaldavad soovi (2004. ja 2009. aasta valimiste puhul oli võimaldatud ainult välismaal töötavatele või õppivatele).	Ei ole võimaldatud.

Läti	Võimaldatud välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud kõigile kolmel päeval.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele alates 2019. aasta valimistest.	Võimaldatud neile, kes ei saa tervise pärast jaoskonda minna ning nende hooldajatele. Toimub valimispäeval.
Leedu	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele. 2004. aasta valimistel oli võimaldatud ka neile, kes polnud tervislikel põhjustel võimalised jaoskonda minema.	Võimaldatud neile, kes ei saa valimispäeval kohale tulla.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud puuetega inimestele; neile, kes tervises seisund i tõttu töötada ei saa; üle 70 aastastele; ning neile, kes tervise tõttu valimisjaoskonda minna ei saa. Võimaldatud alates 2009. aasta valimistest kahel päeval.
Luksemburg	Alates 2019. aasta valimistest võimaldatud kõigile. Enne seda oli võimaldatud üle 75 aastastele, välismaal elavatele ning neile, kel oli mõjuv personaalne või professionaalne põhjus, miks nad valimisjaoskonda minna ei saanud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.
Malta	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud alates 2009. aastast ühel päeval neile, kes ei ole valimispäeval Malta; alates	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.

		2014. aastast lisaks veel neile, kes on valimispäeval haiglas või hooldekodus ning valimiste läbivijatele.			
Poola	Alates 2014. aastast võimaldatud keskmise või raske puudega valijatele, alates 2019. aastast ka 75 aastastele ning vanematele	Ei ole võimaldatud.	Alates 2009. aastast võimaldatud keskmise või raske puudega valijatele ning 75 aastastele ning vanematele. Toimub valimispäeval	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Ei ole võimaldatud.
Portugal	2004. aastal oli võimaldatud EL-i liikmesriikides elavatele, alates 2009. aastast kõigile välismaal elavatele valijatele.	2004. ja 2009. aasta valimistel oli võimaldatud teatud professionide esindajatele ning valimispäeval haiglas olevatele kuuel päeval; 2014. aastaks laiendati professionide nimekirja ning laiendati kindlatel tingimustel õpilastele; 2019. aastal võimaldati kõigile, kuid ainult ühe päeva jooksul.	Ei ole võimaldatud.	Alates 2014. aastast võimaldatud neile, kes olid välismaal õppimise, töö või ravisaamise eesmärgil ning nende partnerid. Alates 2019. aastast saavad ka välismaal elavad.	Ei ole võimaldatud.
Prantsusmaa	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes ei saa valimispäeval jaoskonda minna professionaalsetel, hariduslikel ning tervislikel	Võimaldatud ainult välisriigis elavatele valijatele.	Ei ole võimaldatud.

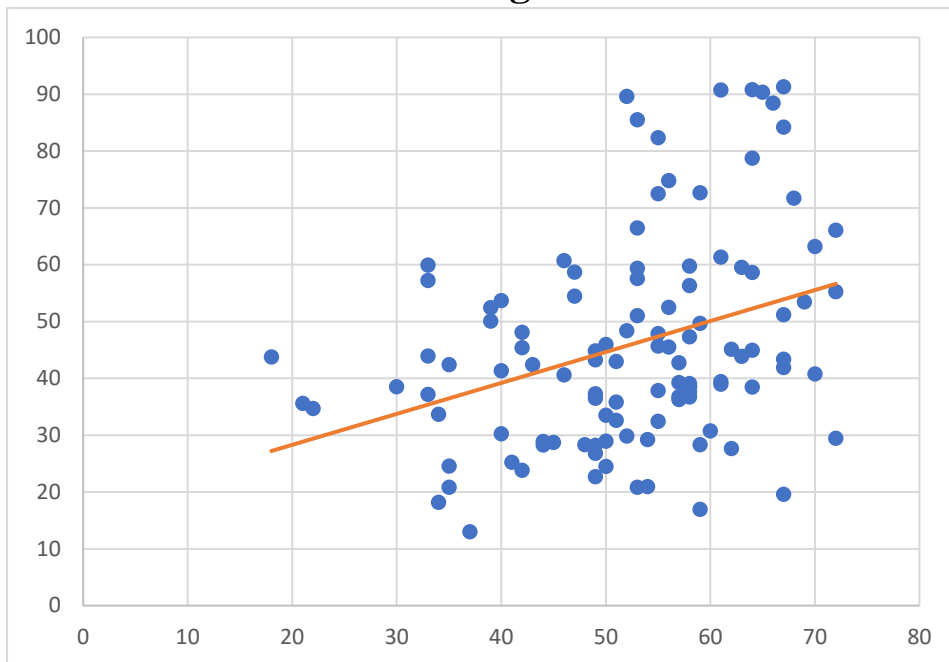
			põhjustel; puuetega inimestel ja nende hooldajatel; kes on valimispäeval puhkusel. Toimub valimispäeval.		
Rootsi	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud kõigile 18-l päeval.	Võimaldatud neile, kes tervise, puude või vanuse tõttu ei saa osaleda (k.a. kui nende tunnustega valija on välismaal); samuti neile, kes elavad kaugel maapiirkondad es. Võimaldatud 18-l päeval.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud neile, kes tervise, puude või vanuse tõttu ei saa osaleda. Võimaldatud alates 2019. aasta valimistest 18-l päeval.
Rumeenia	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud neile, kes tervise tõttu ei saa osaleda. Võimaldatud alates 2009. aasta valimistest valimispäeval.
Saksamaa	Alates 2009. aastast võimaldatud kõigile, enne oli võimaldatud neile, kes viibisid valimispäeval mõjuval põhjusel registreeritud ringkonnast väljas, kes ei saanud ametialastel põhjustel, haiguse tõttu,	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.

	vanuse, füüsilise puude või muu füüsilise seisundi tõttu valimisjaoskonda minna või said sinna minna vaid põhjendamatute raskustega.				
Slovakkia	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud valijatele, kes pole liikumisvõimelised või ei saa haiguse tõttu valimisjaoskonda minna. Toimub valimispäeval.
Sloveenia	Võimaldatud kõikidele valimispäeval välisriigis, vanadekodus ning haiglas olijatele. 2004. aasta valimistel oli võimalik sõjaväelastel e. 2019. aastast võimaldatud ka puuetega inimestele.	Võimaldatud neljal päeval kõigile, kes ei saa valimispäeval jaoskonda minna.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud kõigile, kes terviseseisundi tõttu ei saa füüsiliselt kohale minna. Toimub valimispäeval.
Soome	Võimaldatud 2019. aastal valimiste ajal välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud kuuel päeval kõigile.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Võimaldatud kõigile, kes terviseseisundi tõttu ei saa füüsiliselt kohale minna. Alates 2014. aasta valimistest ka hooldajatele. Toimub kuuel päeval.
Taani	Võimaldatud neile, kes ei saa haiguse või	Võimaldatud kõikidele 28 päeva jooksul (tehniliselt on	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud kõigile välismaal olevatele valijatele.	Ei ole võimaldatud.

	immobiilsuse tõttu jaoskonda minna.	võimalik juba kolm kuud varem häält anda, kuid valimisnimekirjad saavad kindlaks alles 28 päeva enne valimisi).			
Tšehhi Vabariik	Ei ole võimaldatud.	Valimised toimuvad kahel päeval.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes tähtsatel, eriti tervislikel põhjustel valimisjaoskonda minna ei saa. Toimub valimispäeval.
Ühendkuningriik	Võimaldatud kõigile.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes ei saa jaoskonnas hääletada, sest on haiged, tööl või ajutiselt välismaal. Toimub valimispäeval.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.
Ungari	Alates 2019. aastast võimaldati neile valimisõigusega kodanikele, kes ei ole Ungaris registreeritud elanikud.	Ei ole võimaldatud.	Ei ole võimaldatud.	Võimaldatud neile, kes on ajutiselt välismaal, kuid on Ungaris registreeritud elanikud.	Võimaldatud haigetele või puudega inimestele. Toimub valimispäeval.

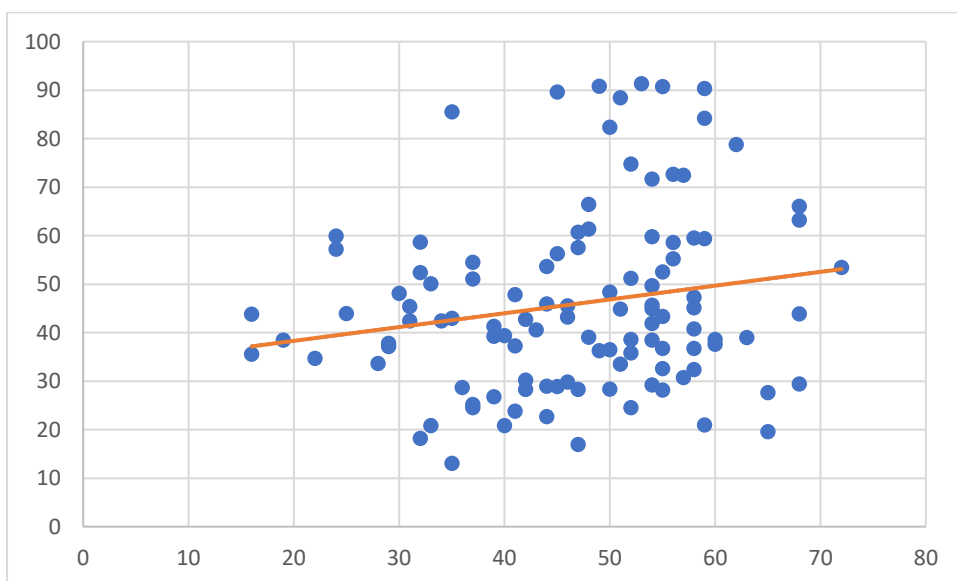
Allikas: Autori koostatud liikmesriikide valimiseaduste põhjal

Lisa 4. Valimisaktiivsus ning usaldus institutsioonide vastu

Joonis 16. Valimisaktiivsus ning usaldus EP vastu

Allikas: Autori koostatud Eurobaromeetrite ning Euroopa Parlamendi andmete põhjal⁶⁸

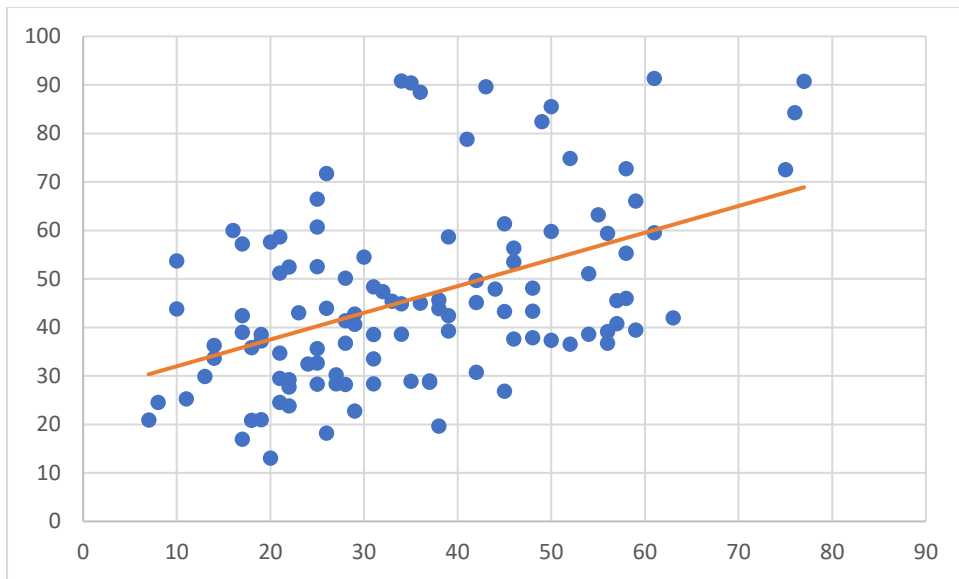

Joonis 17. Valimisaktiivsus ning usaldus EL-i vastu

Allikas: Autori koostatud Eurobaromeetrite ning Euroopa Parlamendi andmete põhjal⁶⁹

⁶⁸ European Parliament. 2019 European election results.

⁶⁹ European Parliament. 2019 European election results.

Joonis 18. Valimisaktiivsus ning usaldus valitsuse vastu
 Allikas: Autori koostatud Eurobaromeetrite ning Euroopa Parlamendi andmete põhjal⁷⁰

⁷⁰ European Parliament. 2019 European election results.

Lisa 5. Regressioonimudel ilma kontrollmuutujateta

Model 1: OLS, using observations 1-111

Dependent variable: Valimisaktiivsus

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	44.6510	4.13226	10.81	<0.0001	***
Post osaliselt	11.1503	3.62316	3.078	0.0027	***
Post kõigile	3.01117	7.28958	0.4131	0.6804	
Eel- osaliselt	-3.08785	5.30886	-0.5816	0.5621	
Eel- kõigile	-4.95249	4.41858	-1.121	0.2650	
Välisesinduses osaliselt	6.58333	4.77625	1.378	0.1711	
Välisesinduses kõigile	-12.1849	4.29364	-2.838	0.0055	***
Mobiilne hääletuskast	0.203823	0.906114	0.2249	0.8225	
Volikirja teel	0.423102	0.537389	0.7873	0.4329	
Mean dependent var	45.91973	S.D. dependent var		18.48293	
Sum squared resid	29104.00	S.E. of regression		16.89181	
R-squared	0.225505	Adjusted R-squared		0.164761	
F(8, 102)	3.712344	P-value(F)		0.000762	
Log-likelihood	-466.5873	Akaike criterion		951.1745	
Schwarz criterion	975.5603	Hannan-Quinn		961.0671	

RESET test for specification -

Null hypothesis: specification is adequate

Test statistic: $F(2, 100) = 0.516384$

with p-value = $P(F(2, 100) > 0.516384) = 0.598256$

White's test for heteroskedasticity -

Null hypothesis: heteroskedasticity not present

Test statistic: $LM = 80.0793$

with p-value = $P(\text{Chi-square}(27) > 80.0793) = 3.67336e-07$

Test for normality of residual -

Null hypothesis: error is normally distributed

Test statistic: $\text{Chi-square}(2) = 10.6715$

with p-value = 0.00481638

Lisa 6. Regressioonimudel kõikide kontrollmuutujatega

Model 2: OLS, using observations 1-111

Dependent variable: Valimisaktiivsus

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	15.3209	6.15192	2.490	0.0145	**
Postosaliselt	7.60604	2.55764	2.974	0.0037	***
PostkAigile	6.12503	4.85880	1.261	0.2105	
Eelosaliselt	-4.92958	3.69620	-1.334	0.1855	
EelkAigile	0.984068	2.97722	0.3305	0.7417	
VAlisesindusesosaliselt	1.60433	3.27544	0.4898	0.6254	
VAlisesinduseskAigile	-2.81351	2.74226	-1.026	0.3075	
MobiilnehAAletuskast	0.112264	0.554725	0.2024	0.8401	
Volikirjateel	-0.140228	0.333131	-0.4209	0.6747	
Kohustuslik	25.2940	3.97126	6.369	<0.0001	***
ValimispAha	9.59519	3.98243	2.409	0.0179	**
UsaldusEP	0.320080	0.180563	1.773	0.0795	*
UsaldusEL	0.126117	0.173208	0.7281	0.4683	
Usaldusvalitsus	-0.122902	0.101185	-1.215	0.2275	
Asustustihedus	0.0235574	0.00495894	4.750	<0.0001	***
Idablokk	-15.6260	3.13068	-4.991	<0.0001	***
Mean dependent var	45.91973	S.D. dependent var	18.48293		
Sum squared resid	9262.931	S.E. of regression	9.874438		
R-squared	0.753502	Adjusted R-squared	0.714581		
F(15, 95)	19.35986	P-value(F)	1.48e-22		
Log-likelihood	-403.0478	Akaike criterion	838.0956		
Schwarz criterion	881.4481	Hannan-Quinn	855.6824		

RESET test for specification -

Null hypothesis: specification is adequate

Test statistic: $F(2, 93) = 1.29746$

with $p\text{-value} = P(F(2, 93) > 1.29746) = 0.278123$

White's test for heteroskedasticity -

Null hypothesis: heteroskedasticity not present

Test statistic: $LM = 22.652$

with $p\text{-value} = P(\text{Chi-square}(21) > 22.652) = 0.362809$

Test for normality of residual -

Null hypothesis: error is normally distributed

Test statistic: $\text{Chi-square}(2) = 0.795221$

with $p\text{-value} = 0.671924$

Lisa 7. Lõplik regressioonimudel

Model 3: OLS, using observations 1-111
 Dependent variable: Valimisaktiivsus

	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	15.0978	6.12923	2.463	0.0155	**
Postosaliselt	7.56497	2.55075	2.966	0.0038	***
PostkAigile	5.94404	4.84055	1.228	0.2225	
Eelosaliselt	-4.37812	3.60891	-1.213	0.2281	
EelkAigile	0.922601	2.96873	0.3108	0.7566	
VAlisesindusesosaliselt	1.78605	3.25791	0.5482	0.5848	
VAlisesinduseskAigile	-2.88556	2.73376	-1.056	0.2938	
MobiilnehAAletuskast	0.0989847	0.553067	0.1790	0.8583	
Volikirjateel	-0.200152	0.322014	-0.6216	0.5357	
Kohustuslik	25.0920	3.95185	6.349	<0.0001	***
ValimispAha	9.45099	3.96776	2.382	0.0192	**
UsaldusEP	0.424327	0.109753	3.866	0.0002	***
Usaldusvalitsus	-0.107455	0.0986931	-1.089	0.2790	
Asustustihedus	0.0234038	0.00494232	4.735	<0.0001	***
Idablokk	-14.8171	2.91978	-5.075	<0.0001	***
Mean dependent var	45.91973	S.D. dependent var		18.48293	
Sum squared resid	9314.624	S.E. of regression		9.850245	
R-squared	0.752126	Adjusted R-squared		0.715978	
F(14, 96)	20.80667	P-value(F)		4.08e-23	
Log-likelihood	-403.3567	Akaike criterion		836.7133	
Schwarz criterion	877.3563	Hannan-Quinn		853.2010	

RESET test for specification -

Null hypothesis: specification is adequate

Test statistic: $F(2, 94) = 1.27088$

with p-value = $P(F(2, 94) > 1.27088) = 0.28536$

White's test for heteroskedasticity -

Null hypothesis: heteroskedasticity not present

Test statistic: $LM = 20.4815$

with p-value = $P(\text{Chi-square}(19) > 20.4815) = 0.366143$

Test for normality of residual -

Null hypothesis: error is normally distributed

Test statistic: $\text{Chi-square}(2) = 0.579625$

with p-value = 0.748404

Lisa 8. Ramsey's RESET test

Auxiliary regression for RESET specification test
 OLS, using observations 1-111
 Dependent variable: Valimisaktiivsus

	coefficient	std. error	t-ratio	p-value	
-----	-----	-----	-----	-----	
const	21.4611	8.38201	2.560	0.0120	**
Postosaliselt	13.2200	16.1568	0.8182	0.4153	
PostkAigile	9.44551	12.9702	0.7282	0.4683	
Eelosaliselt	-7.72886	10.0440	-0.7695	0.4435	
EelkAigile	1.08211	3.37121	0.3210	0.7489	
VALisesindusesos~	2.98295	4.34402	0.6867	0.4940	
VALisesinduseskA~	-5.90997	6.97552	-0.8472	0.3990	
MobiilnehAAletus~	0.118887	0.604936	0.1965	0.8446	
Volikirjateel	-0.420505	0.561259	-0.7492	0.4556	
Kohustuslik	40.6222	57.8918	0.7017	0.4846	
ValimispAha	18.0462	22.0540	0.8183	0.4153	
UsaldusEP	0.769636	0.899690	0.8554	0.3945	
Usaldusvalitsus	-0.128961	0.242764	-0.5312	0.5965	
Asustustihedus	0.0411515	0.0534646	0.7697	0.4434	
Idablokk	-29.9614	31.8383	-0.9410	0.3491	
yhat^2	-0.0241050	0.0404500	-0.5959	0.5527	
yhat^3	0.000185128	0.000232582	0.7960	0.4281	

Test statistic: $F = 1.270883$,
 with p-value = $P(F(2,94) > 1.27088) = 0.285$

Lisa 9. White's test

White's test for heteroskedasticity
 OLS, using observations 1-111
 Dependent variable: uhat^2

	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	228.982	181.925	1.259	0.2114
Postosaliselt	4.92299	33.3733	0.1475	0.8831
PostkAigile	-95.4503	65.3683	-1.460	0.1477
Eelosaliselt	63.1054	45.6106	1.384	0.1699
EelkAigile	21.8821	37.8324	0.5784	0.5644
VALisesindusesos~	-4.37071	42.8073	-0.1021	0.9189
VALisesinduseska~	-51.1479	35.5551	-1.439	0.1537
MobiilnehAAletus~	-9.15370	19.0383	-0.4808	0.6318
Volikirjateel	-56.3592	46.7282	-1.206	0.2309
Kohustuslik	-13.3009	53.9703	-0.2464	0.8059
ValimispAha	-50.9615	54.6744	-0.9321	0.3538
UsaldusEP	-2.04530	7.62685	-0.2682	0.7892
Usaldusvalitsus	-2.32421	3.76247	-0.6177	0.5383
Asustustihedus	0.0380958	0.239478	0.1591	0.8740
Idablokk	-37.8492	35.2402	-1.074	0.2856
sq_MobiilnehAAle~	0.277130	1.19855	0.2312	0.8177
sq_Volikirjateel	2.99667	2.62177	1.143	0.2560
sq_UsaldusEP	0.0425254	0.0745074	0.5708	0.5696
sq_Usaldusvalits~	0.0108715	0.0452328	0.2403	0.8106
sq_Asustustihedus	-8.98288e-05	0.000163465	-0.5495	0.5840

Unadjusted R-squared = 0.184518

Test statistic: $TR^2 = 20.481509$,
 with p-value = $P(\text{Chi-square}(19) > 20.481509) = 0.366143$

Lisa 10. Doornik-Hansen test

Frequency distribution for residual, obs 1-111
number of bins = 11, mean = -3.66794e-014, sd = 9.85025

interval	midpt	frequency	rel.	cum.
< -25.296	-27.647	1	0.90%	0.90%
-25.296 - -20.594	-22.945	1	0.90%	1.80%
-20.594 - -15.892	-18.243	2	1.80%	3.60%
-15.892 - -11.190	-13.541	12	10.81%	14.41% ***
-11.190 - -6.4875	-8.8385	11	9.91%	24.32% ***
-6.4875 - -1.7854	-4.1364	17	15.32%	39.64% *****
-1.7854 - 2.9167	0.56567	27	24.32%	63.96% *****
2.9167 - 7.6188	5.2678	17	15.32%	79.28% *****
7.6188 - 12.321	9.9698	11	9.91%	89.19% ***
12.321 - 17.023	14.672	8	7.21%	96.40% **
>= 17.023	19.374	4	3.60%	100.00% *

Test for null hypothesis of normal distribution:
Chi-square(2) = 0.580 with p-value 0.74840

Lisa 11. VIF test

Variance Inflation Factors

Minimum possible value = 1.0

Values > 10.0 may indicate a collinearity problem

Postosaliselt	1.861
PostkAigile	1.793
Eelosaliselt	1.642
EelkAigile	1.856
VALisesindusesosaliselt	2.395
VALisesinduseskAigile	2.098
MobiilnehAAletuskast	1.418
Volikirjateel	1.326
Kohustuslik	1.595
ValimispAha	1.737
UsaldusEP	1.825
Usaldusvalitsus	2.792
Asustustihedus	1.798
Idablokk	2.315

$VIF(j) = 1/(1 - R(j)^2)$, where $R(j)$ is the multiple correlation coefficient between variable j and the other independent variables

Belsley-Kuh-Welsch collinearity diagnostics:

variance proportions

lambda	cond	const	Postosal~	PostkAig~	Eelosali~	EelkAigi~	VALisesi~	VALisesi~
6.709	1.000	0.000	0.004	0.000	0.002	0.003	0.001	0.003
1.809	1.926	0.000	0.000	0.014	0.001	0.028	0.024	0.015
1.352	2.227	0.000	0.000	0.004	0.123	0.018	0.016	0.007
1.087	2.485	0.000	0.003	0.292	0.003	0.000	0.044	0.000
0.913	2.711	0.000	0.018	0.078	0.141	0.009	0.002	0.001
0.696	3.104	0.000	0.060	0.003	0.010	0.003	0.097	0.032
0.603	3.337	0.000	0.015	0.006	0.038	0.058	0.005	0.000
0.555	3.476	0.000	0.003	0.060	0.044	0.146	0.067	0.002
0.466	3.795	0.000	0.123	0.067	0.127	0.116	0.014	0.030
0.385	4.175	0.000	0.046	0.003	0.154	0.256	0.005	0.113
0.208	5.674	0.001	0.347	0.001	0.176	0.078	0.029	0.432
0.114	7.686	0.003	0.114	0.165	0.011	0.094	0.379	0.360
0.056	10.899	0.009	0.062	0.001	0.091	0.019	0.230	0.001
0.033	14.343	0.198	0.143	0.063	0.074	0.136	0.061	0.001
0.015	21.440	0.787	0.063	0.241	0.005	0.036	0.025	0.004

lambda	cond	Mobiilne~	Volikirj~	Kohustus~	Valimisp~	UsaldusEP	Usaldusv~	Asustust~
6.709	1.000	0.003	0.002	0.001	0.001	0.001	0.001	0.003
1.809	1.926	0.048	0.040	0.055	0.000	0.000	0.000	0.021
1.352	2.227	0.020	0.095	0.046	0.000	0.000	0.001	0.008
1.087	2.485	0.003	0.027	0.014	0.001	0.000	0.001	0.029
0.913	2.711	0.005	0.149	0.010	0.001	0.000	0.000	0.038
0.696	3.104	0.119	0.000	0.232	0.001	0.000	0.000	0.038
0.603	3.337	0.528	0.047	0.186	0.000	0.000	0.000	0.023
0.555	3.476	0.025	0.286	0.019	0.001	0.000	0.003	0.155
0.466	3.795	0.008	0.206	0.021	0.000	0.000	0.000	0.116
0.385	4.175	0.065	0.114	0.133	0.003	0.001	0.003	0.000
0.208	5.674	0.078	0.020	0.038	0.006	0.000	0.002	0.062
0.114	7.686	0.052	0.004	0.098	0.041	0.023	0.115	0.396
0.056	10.899	0.016	0.007	0.004	0.569	0.005	0.329	0.019
0.033	14.343	0.024	0.002	0.141	0.335	0.200	0.391	0.056
0.015	21.440	0.007	0.000	0.001	0.042	0.769	0.154	0.037

lambda	cond	Idablokk
6.709	1.000	0.002
1.809	1.926	0.004

1.352	2.227	0.026
1.087	2.485	0.007
0.913	2.711	0.054
0.696	3.104	0.001
0.603	3.337	0.007
0.555	3.476	0.014
0.466	3.795	0.055
0.385	4.175	0.105
0.208	5.674	0.187
0.114	7.686	0.076
0.056	10.899	0.312
0.033	14.343	0.148
0.015	21.440	0.001

lambda = eigenvalues of inverse covariance matrix (smallest is 0.0145952)
cond = condition index
note: variance proportions columns sum to 1.0

According to BKW, cond ≥ 30 indicates "strong" near linear dependence, and cond between 10 and 30 "moderately strong". Parameter estimates whose variance is mostly associated with problematic cond values may themselves be considered problematic.

Count of condition indices ≥ 30 : 0

Count of condition indices ≥ 10 : 3

Variance proportions ≥ 0.5 associated with cond ≥ 10 :

const	Valimisp~	UsaldusEP	Usaldusv~
0.994	0.945	0.974	0.874

Lihtlitsents

Mina, Madis Ross, (isikukood: 39809140254) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

ERILISTE HÄÄLETUSVIISIDE MÕJU EUROOPA PARLAMENDI VALIMISTEL OSALEMISELE,

mille juhendaja on Piret Ehin,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.